

13.

საქართველო

საქართველოს
საქართველოს
ქრონიკა

ქრონიკა

წელიწადი მმცხად. ❁ იანვარი, 1913 წ.

138
1913/2

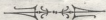
საქართველოს დიდებული მეფე თამარი.

(1913 წ. 18 იანვარს შესრულდა 700 წ. მისი გარდაცვალების შემდეგ).

ს ა რ ჩ ე კ ი.

I—თამარ-მეფე—სურათი	1
II—მილოცვა,—ღექსი ღათია ახვლედიანის	3
III—ბუნების მგოსნები,—ვაჟა-ფშაველასი	4
IV—ზამთრის სურათები,—ღექსი ილია რუხაძის	11
V—ღვთის მშობელი,—სურ. რაფაელის.	13
VI—ტარაბოზის გორასთან—გკ. კაპაშვილის.	14
VII—ბულბული და ვარდი,—ღექსი ნ. ჩხიკვაძის.. . . .	23
VIII—უძველესი დროის ბავშვის თავგადასავალი,—მოთხ- რობა ე. დ. ერგულის, თარგმ. მარიამ იაშვილის	27
IX—ორი დღესასწაული	36
X—1912 წლის შინაური მიმოხილვა,—შეგობრის.	37
XI—საქართველო,—(რწმუნანი ჭ ზეუღებანი, გაგრძელება) მ. ჯანაშიასი.	43
XII—მითოლოგია,—ტროადის ომი,—ად. შიქაბერაძის	51
XIII—ბუნებრივი შერჩევის კანონი,—გ. ანთელაძის	58
XIV—გასართობი: გამოცანები შარაღა ჭ შარადის აღსნა.	63
XVI—სარჩევი 1912 წ. ნაკადულისა	—

მ ი ლ ო ტ ვ ა.

(ნაკადულის მკითხველებს).

138
1913 / 2

1943

ომავლის ნორჩნო ყვავილნო,
მერცხლებო გაზაფხულისა,
გილოცავთ ახალ წელიწადს, —
ჭირიმე თქვენი სულისა!

იხარდეთ მშობელ მდელოზე,
აყვავდით ჭკუით, გრძნობითა, —
მომმეთა ჭირი განკურნეთ,
სინათლე სთესეთ ძმობითა.

გალაღდით!.. სპეტაკ სულითა
წინ ვლიდეს ბედი ერისა,
რომ თქვენში ეზოვით თავდები
უკეთეს ბედის წერისა!

უვლიდეთ დედა-ენასა,
როგორც განძს სასახელოსა,
და თქვენი შუქი მზედ აღგეს
სამშობლო საქართველოსა!..

დ. ახვლედიანი.

გუნების მგონები.

I.

აწვი ამ ეამად თავის თავს გამარჯვებულად სთვლიდა. აღფრთოცანებული იყო: ღმერთს, ტყეს, მთებს, ცას, დედამიწას, — ყველაფერს მადლობას სწირავდა; მას აღარაინ სძულდა: ჩხიკვი, შაშვის მოსისხლვ მტერიც-კი, მოკეთედ ეჩვენებოდა. დავიწყდა, თუ რამდენჯერ დაუქამა შეჩვენებულმა შაშვს ბუდეში გამოსახეად დამზადებული კვერცხები; რამდენჯერ სრულიად ღლაპი, დაუბუმბლავი ბარტყები

გადუსანსლა; რამდენჯერ აატირა ცხარე კრემლით, რამდენჯერ გააშწარა, ააშფოთა იქამდის, რომ შაშვის საცოდომით ტყვე კი ტიროდა. ვერხვის მთრთოლარე ფოთლები კრემლს აფრქვევდნენ; მუხაკი, კლდესავით მაგარი, რკინის გულის მქონებული, სახეს იღმეჭავდა და სატირლად ემზადებოდა... შაშვი სიმღერის იშტაზე იყო მოსული.

ეს-ეს არი ქუეჩა წვიმამ გადაიღო. ჯერ ისევ ცხოვლად ჩანდა ნორჩ მწვანე ბალახზე მარგალიტებად დაფანტული წვიმის ცვარი. არ ჩამობერტყილიყო იგი ხის ნორჩ ფოთლებიდან: თითო-თითოდ ჩამოდიოდა, ხმელ ფოთოლზე ცვიოდა, ტყეს აკოცებდა, ახმაურებდა.

შაშვსაც სიმღერა სწყუროდა... ეს-ეს იყო შაშვა მთელი თავისი ოჯახი—თავის ბუდე, სადაც სამი, ნახევრად ბუმბულით შემოსილი ბარტყი ეჯდა, გადააჩინა. მისი შვილები ხომ გულ-უბრყვილოები, მინდობილები არიან: ვისაც დაინახვენ, პირებს უღებენ—გვაქამე რამეო.

დედას ძალიან უყვარს იმათი ქღურტული, აღტაცებაში მოდის, როცა მისი შვილები ყვითლად დაფერილ ხახას აღებენ და თან პაწაწკინტელა მხრებს ასავსავენ.

მაშინ შაშვი ამბობს: „თქვენ გენაცვალეთ, თავს შემოგვევლეთ, ჩემო პატარებოვო! მტერი მოგაშორეთ, აგაცილეთ თავიდან—გაეაბრიყვე; იმას ჰგონია—შაშვს, დედა-თქვენს, ჭკუა არა აქვს!“

შაშვი კიდევ იკვებოდა თავის ჭკუას და მოხერხებას. რაში გამოიჩინა ჭკუა?—მოუსვენარი ვასო დაინახა, ჩიტთა ბარტყების მტერი, სახლი რომ გალიებით აქვს სავსე და შიგსხვა-და-სხვა ფრინველების ბარტყები ჰყავს დატყვევებული, მოთავსებული. მოდიოდა თავ-გადაგლეჯილი, თვალ-დაცეცებული, მოძვრ ბოდა ჯაგებში და ზედ უნდა წასდგომოდა შაშვსა და მთელ მის ოჯახს. შაშვა თვალი მალე შეასწრო და ეს-ლა მოახერხა: ცალი მხარი დაუშო, თითქო მოტეხილი აქვსო, დაჭრილად მოეჩვენა და გაუფრიალა ვასოს თვალ-წინ. მონა-

დირეს გაუხარდა და დედა-შაშვს გამოეკიდა დასაქვრად. და
 ლა აგონდებოდა ბუდე და ბარტყები?!. ზიფორთხავს შაშვი და
 მისდევს თან ვასო. ჯერ იმედი ჰქონდა - ცოცხალს დაიკვირო;
 როცა ეს იმედი გაუცრუვდა, დაუწყო შაშვს ხისა და ქვის
 სროლა, მაგრამ ამაოდ. შაშვმა დაინახა, რომ მტერი შორს
 იყო, ასცდა მის შეილებს ბინას, გაიმთელა ფრთა, შეინავარ-
 და ცაში და მიეფარა ტყეში. მალე დედა შაშვი თავის საყვარ-
 ლელ ბარტყებთან გაჩნდა: „მოგაშორეთ მტერი, მოგაშორეთ!
 ნუ გეწინიანთ, ჩემო შეილებო, ტყბილებო, მარგალიტებო! რო-
 გორ გავაბრიყვე ის სულელი ბავშვი: იმას ეგონა მართლა მე
 ფრთა მქონდა მოტეხილი, იმედოვნებდა—უსათუოდ დაიკვი-
 რო; ასე რომ არ მოვკცეულიყავ, ჩემი ბინა-ბუდე ეხლა დან-
 გრეული იქნებოდა და თქვენც, ჩემო შეილებო, ვასოს გა-
 ლიაში ისხდებოდით დატყვევებულნი, მტირალნი... ეხლა
 ფიქრი ნუ გაქვთ, ღმერთი ჩვენთან არის“!

აი რისთვის იყო შაშვი გალადებული, აი რისთვის მიე-
 გება ის ბუნებას ალტაცებით და მტრების მიმართაც კი მტრო-
 ბას აღარა ჰგოძნობდა.

მგლოვიარე ქალი, მუდამ თაღებში ჩამჯდარი, მოველო
 კენწეროში თამელს იქვე, შეილებს ახლო, და დაიწყო
 ვალობა. მშენიერი იყო შაშვის ვალობა, ძალიან უხდებოდა
 მისი სტვენა ჩამამავალი მზის მთის ფხიდან, შუბის წვრად გა-
 მოძაბულ სხივებს, ტყეში, ხეობებში, დაფანტულ-დაქსა-
 ქსულსა.

შაშვი ძალიან ალტაცებით ვალობდა. ასე გულიანად ვა-
 ლობა მხოლოდ იმას შეუძლიან, ვისაც თავის დღეში სიკვდილ-
 ზე არ უფიქრნია, ვინც არ ფიქრობს—ერთხელც იქნება მოვ-
 კვდები, შავ მიწას მოვეფარებიო. რას ვალობდა შაშვი? ნუ
 თუ არ არი სიტყვები იმის ვალობაში? ვიცით, გვესმის ის
 ლექსი, რასაც შაშვი მღერის? ვაი, რო არ გვესმის და მხო-
 ლოდ უნდა მივხედეთ. უნდა მივხედეთ იმიტომ, რომ შაშვი
 მუდამ არ ვალობს; მაგალითად ზამთარში: ამ დროს უფრო

დაღონებულია, დროს მხოლოდ საზრდოს შოვნას ანდობენ, როგორც
როგორცე თავი გამოიკვებოს ..

ღიალ, უნდა მიხვდეთ, უნდა ვიფიქროთ ასე: განა შეიძლება მაგ გულ-ამოსკენით ნათქვამ ხმებში არ იხატებოდეს თხოვნა—ღმერთო, მიცოცხლე, დამიზარდე ჩემი შეილებიო! — ღმერთო, აშორე მათ ყოველი განსაცდელი, დაიხსენ ყოველგვარ გაქირებიდან ისე, როგორც დღეს დაგვიხსენი! ოჰ, როგორ გმადლობ, შენ უფალო, რომ არ გაგვხადე მტრის ლუკმად!

როგორ დავიჯგრო, შაშივი მადლობას არ ეუბნებოდეს ღმერთს, რომ მან შექმნა ბუნება ტურფა, საყვარელი და შაშვს მიანიჭა სიცოცხლე, — საუნჯე ტკბილი და უძვირფასესი. ვინ იცის კიდევ რას გალობდა შაშივი?!. ეს თქვენ გაიგეთ, ამას თქვენ მიხვდით ..

გალობდა შაშივი და თავის გალობაში დნებოდა. მზემ მოკრიფა მთლად თავისი სხივები, ჩაიწყო უბეში, შეიხვია კალთაში, მოეფარა მთას და განისვენა. ბინდმა დაჰკრა. შაშივი, შეასრულა-რა თავისი მოვალეობა—სდუმდა; ჩაფრინდა ბუდეში და დააჯდა თავის ბარტყებს. შაშივმა რომ გალობა გაათავა, ტყემ, დაბლა ყვავილებით მორთულმა მწვეანე ბალახმა, გორაკებმა და იმ სულმა წმინდამ, ჰაერთან ერთად შეზავებულმა, შაშვს მადლობა გადაუხადა: „გმადლობთ, გმადლობთ, იცოცხლე, იხარე; ღმერთმა ნუ დაადუმოს ნურადროს შენი ტკბილად მოუბარი ენა და ნურც შენ მსმენელს, მადრიელ ბუნებას, მოაკლოს მადლი, რათა კეთილად დააფასოს შენი ღვაწლი, მოგიხსენიოს მუდამ მადლობით, კეთილად“.

ამასობაში დაბინდდა და მთელი ბუნება საძილედ გაემზადა. სდუმდა შაშივი, მაგრამ ბუნებას სხვა მგოსანი გამოუჩნდა — უფრო დიდებული, უფრო ტკბილად მომღერალი, ვიდრე შაშივი: ბულბულმა დაიწყო გალობა. თუ მეტყველ ნაწილს ბუნებისას—ადამიანებს, გვყავს საკუთარი რუსთაველები შეჭპირები და ჰომიროსები, უტყვ ბუნებასაც — ტყეს, ფრინვე-

ლებს, ცხოველებს ჰყავთ თავისი შექსპირი და რუსთაველი, ეს არის — ბუღბუღი. მისი მშვენიერი, ტკბილი გალობა სული წმინდათ ჰქმნიდა მთელ ბუნებას თავის ცით და დედა-მით; თავადაც დამდნარი, შეერთებოდა ამ სული წმინდას და ყოველი მსმენელის გული დაესვა თავის ლაღ, მსუბუქ ფრთებზე და, ბედნიერებად ქცეულს, არწევდა, აქანავებდა. ისეთი დიდებული და აღმაფრენის მიმნიჭებელი იყო ბუღბუღის სტენა, — დამატკობელი, გაკვირვებით და სიხარულით აღმსები ყველასთვის, ვინც მას უსმენდა, როგორც მშობლისათვის დედის ერთა შეილის მკედრებით აღდგომა.

II.

ბუღბუღი რომ გალობდა, იქვე ქალაში, ამ დროს აივანზე ისხდნენ მოზუცი მღვდელი იროდიონი და მისი ერთადერთი შვილი, სემინარიელი ვანო, და ჩაის შეექცეოდნენ. მოზუცის ერთად-ერთი ნუგეში და იმედი აღტაცებით ისმენდა ბუღბუღის გალობას. მამა იროდიონს სახეზე ნალველი გადაეკრა, თვალები კრემლით ავესო, რაღაც საშუხარო ამბავი მოაგონდა.

— ოჰ, რა მშვენიერად გალობს; ცხონებულ დედა-შენს ძალიან უყვარდა ბუღბუღის გალობა: საკმელ-სასმელი ავიწყდებოდა და, მინამ ბუღბუღი არ გაათავებდა გალობას, საბრალო დედა შენი, სმენად გადაქცეული, არ მოშორდებოდა აივანს, ყურს უგდებდა, ოხრავდა, ვიშვიშებდა, თითქოს ეს მოდა დაწვრილებით რასაც ბუღბუღი გალობდა. ღმერთო, დაილოცოს შენი სამართალი, რომ მაგ ერთი ბეწო ჩიტს იმოდენა უნარი მიეცი, რომ ციური სიამოვნება აგრძნობინოს ადამიანის სულს და გულსა. „ლოკულობს, ადამიანო, ლოკულობს“, იტყოდა ცხონებული: „მე დაწვრილებით შესმის მისი ლოცვაო, და იცი კიდევ რას ამბობს, რასა სთხოვს ღმერთსაო? ღმერთო, ბუღამ ესე აყვავებული და ამწვანებული ამყოფე მთელი ბუნებაო.

ღმერთო, შეიწირე ვედრება ობოლთა და დაერდობილთა ღმერთო, კეთილად მოიხსენე სასუფეველსა შენსა იმათ სულელები, ვინც წმინდათ განვლო გზა ცხოვრებისა; გვაშორე სიკვდილი, უფალო, გვაშორეო, მიცოცხლე ღმერთო ჩემები, ვინცა მყვანან...

ზაფხულობით კატას არ დააყენებდა სახლში, ბიქს შორს წააყვანინებდა, გააშვებინებდა, სხვისასაც არ გააქაქანებდა თავის ეზოში — ბულბულებსა სკამენ შეჩვენებულებიო. მართლაც — რამდენჯერმე ვიპოვნეთ ბუმბული ჩვენი ვარდების ძირში, სადაც ბულბულებს ლამე ცხოვრება და გალობა უყვარდათ. გალობის დროს-კი ძალიან ადვილად დაიჭერს ჯერ ადამიანი, თორემ კატა რას გაუშვებს, იმიტომ რომ თვალ-დახუჭული გალობსო... დიდად გვასიამოვნებდნენ მართლაც ბულბულები, მახარობლებივით მოფრინდებოდნენ და გვატკობდნენ. მოკვდა დედა-შენი და ბულბულებმაც ხელი აიღეს ჩვენს ბაღზე: ეხლა შორიდან გვაძლევენ სალამს, — დაამთავრა სიტყვა ამოხვრით მოხუცმა.

მართლაც, დიდებული მოვლენაა, მამაჩემო, ბულბული ბუნებაში: საზოგადოდ — მგალობელი ჩიტები. მე ასე ვფიქრობ: ბუნება წარმოდგენებს ჰმართავს და არტისტები მღერიან, — მცენარენი, ცხოველები, ფრინველნი; საერთოდ მთელი ბუნება სტკბება არტისტების მღერით. სალამო ხანზე ხომ გაიგონეთ — შაშვმა იგალობა; დალამდა, და ბულბულმა დაიჭირა მისი ადგილი. დაბალი ხარისხის მომღერალნი ხომ აუარებელია.

ბუნების წიაღში წარმოდგენები იმართება-მეთქი, ვამბობ, და ეს სრული ჭეშმარიტებაა. მსახიობნი უმთავრესად ჩხიკვები არიან. ბუნებას ისევე უყვარს ხელოვნება, როგორც ჩვენ. ან-კი ჩვენ, ადამიანებს, სად შეგვიძლიან ისე შევიყვაროთ ხელოვნება, როგორც თვით ბუნებას, რომელიც თავის-თავადაც ხელოვნებაა?! შერე, რა მიყვარს მაგ იდეალურ არტისტებისა! ჰო, შენი ქირიმე, როგორ არაკრავებს ხმასა? — თავის დღეში

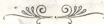
სასყიდელს არა თხოულობენ; მაგათ არც ვინ იუბილიეს თავს, არც ზეიმს; არც ვინ საჩუქრებს უგზავნის. მშვენიერებაზე მშვენიერებაა!.. — ამბობდა აღტაცებით ვანო.

„რაში უნდა მოიხმარონ ან-კი საჩუქრები? — წარმოსთქვა მამა იროლიონმა: „რას აქნევენ ოქროს და ვერცხლის საჩუქრებს?! ჩვენ რა ვიცით, რომ თავიანთებურად კიდევაც არ უმართავენ? ჩვენ როდის ვადევნეთ თვალ-ყური ფრინველების ყოფა-ქცევას? არც როდის.“

„მართლაც რა ტურფა სანახავი იქნებოდა, ამბობდა ვანო აღტაცებით: — მენახა ჩემის თვალთ ბულბულის იუბილე, როცა ჩვენ ქალაქში ხეხილი აყვავებულია და ყვავილების სუნი ნისლივით დასწოლია ზედა, ჰაერი მთელი ყვავილების სუნად არის გადაქცეული, — იქამდის, რომ ადამიანს ათრობს, ჰხნედავს, გარს შე:ორტყმული მაჩვენა ბულბული ფრინველთა დეპუტატი. ნუ თუ დარჩებოდა ისეთი მოდგმა ფრინველებისა, რომ მისალოცად თავიანთ დეპუტატს არ გამოგზავნიდა?.. რა სათქმელია, რა წარმოსადგენია?.. არის სადმე განა ისეთი ფრინველი, რომ არ ჰსმენოდეს ბულბულის გალობა და არ დამტკბარიყოს მის ტკბილ ხმოვანებით? არა მგონია. მაშასადამე, უნდა წარმოვიდგინოთ, თუ რამოდენა სხვადასხვა ფრინველი მოიყრიდა ბულბულის გარშემო თავსა და რომელი ფრინველი რას იტყოდა; ვინ რა სიტყვას ეტყოდა, და ან ბულბული რა სიტყვით გადაიზდიდა ბოდიშს? ოჰ, მამა ჩემო, რა დიდებული სურათი იქნებოდა. მეც იქვე სადმე ბარდში ჩამსვა ისე, რომ ვერავის დავენახე: მეცქირა ფრინველთათვის, მომესმინა იმათი ნათქვამი, ჩამეწერა რვეულში, დამებეჭდა და გამევერცხლებინა ხალხში. განა იმაზე ლამაზ საკითხავს წიგნს კიდევ შეჰხვდება ადამიანი? არა მგონია.

ვაჟ-ჟ შველა.

(დასასრული იქნება).

ზამთრის სურათები.

I

ზუზუნებს ქარი,
ფრთა აშვებული,
სუსხს ფანტავს ირგვლივ
გაშმაგებული.
ბურუს შთაუნთქავს
ტურფა შთა-ბარი.
ტახტს ილამაზებს
გულ-ქვა ზამთარი.

სცივით ჩიტუნებს, სცივით და შიათ...
 ვერ აცხოველებს იმედი მათ გულს!
 განა მათგანი ბევრი იხილავს
 იმ საოცნებო, ნანატრ გაზაფხულს?!

II

ცივი ღიმილით
 ათვლიერებს
 ჩვენი მუხნვარი
 ირგვლივ მთა-მინდვრებს.
 მას აწებივრებს
 შავი ზამთარი,
 მას სმენას უტკობს
 იმის ხარხარი.

ფიქრობს: მის ზღუდეს, ყინულთა ზღუდეს
 აწ გაზაფხული ვერ სტყორცნის სხივებს.
 და ლხინით მთვრალი, კობტად იფარებს
 განსპეტაკებულ თოვლისა ფიფქებს...

—

ჩიტუნებს კი... სცივით და შიათ...
 ვერ აცხოველებს იმედი მათ გულს!
 განა მათგანი ბევრი იხილავს
 იმ საოცნებო ნანატრ გაზაფხულს?!

ილია რუხაძე.

ღვთის მშობელი, — სურათი რაფაელისა.

ტარაზოშის გორასთან.

(ეპიზოდი ბალკანეთის ომიდან).

ალამო ჟამი იყო. სამუშაოდან და-
 ბრუნებულმა მარიცამ თავისი სამი
 შვილი, რომელთაგან უფროსი ივა-
 ნე თორმეტი წლისა იქნებოდა და
 უმცროსი ნატალა-კი ექვსისა, შინ
 შემოაყვანა, ბუხარში ცეცხლი გააჩა-
 ლა, პატარა ქვაბით კართოფილი
 მიღვა ცეცხლთან, ხელში საქსოვი
 აიღო, ცეცხლის სიახლოვეს პატა-
 რა სკამზე ჩამოჯდა და ქსოვას მი-
 ჰყო ხელი.

პატარაებიც კართოფილის მო-
 ხარშვის მოლოდინში ცეცხლის პირ-
 დაპირ მიწაზე დალაგდნენ და შეუდგნენ „ომიანობის“ თამაშო-

ბას. რამდენიმე პატარა ფიცრის ნაჭერი ერთმანეთზე დაკრავს და ლევს, ზედ ჯოხები გააწყვეს და ვითომ მარისაკენ სროლა დაიწყეს: „ბრრ! ბრრ ბრრ!“ — გაიძახოდნენ და თან ვითომ ამ ციხე გალავანს შეფარებულნი, გაწოლილნი მტრის ტყვიას ემაღლებოდნენ. ბავშვების თამაშობამ მარიცას ფიქრები უფრო გაამწვავა და თვალებზე ცრემლები წამოადგა.

ოჰ, ჩემო პეტკო, ჩემო საყვარელო მეუღლე, ნეტა თუ სადა ხარ? ნეტა რა განსაცდელი მოგელის?!

— რა უსამართლოდ მოგვეპყრნენ, ოჯახის ერთად-ერთი მარჩენელი კაცი როგორ წაგვართვეს წყეული იყვეს ომი და იმისი მომგონი. იმას რომ იქ უბედურება შეემთხვას, რაღა უნდა ვქნა მე უბედურმა, შვილები რილათი უნდა ვარჩინო? — ოჰ, მცხოვარო, რად აატირე მთელი ჩერნოგორია, რად შემოსე ქვეყანა შავით და ბნელით?! გუშინ ბებერმა პოლიციელმა მარკომ მითხრა: — ხვალ ჩვენი სოფლის ახლოს, ტარაბოშის სიმაგრეებთან დიდი ბრძოლა მოხდებოა. ამბობენ მთელი დღეიზია მიიღებს მონაწილეობასაო და თან ისიც დაუმატა, ვგონებ, სამხრეთის პირველი რაზმიც მიიღებს მონაწილეობასაო; — დღეს მთელი დღე ზარბაზნების გრუხუნ-გრუხუნი ისმის. ვინ იცის — მართლა სამხრეთის პირველი რაზმი იბრძვის და ჩემი პე-უნაც...

— ურა .. — უცებ შეღრიალეს ბავშვებმა, ზეზე წამოხტნენ და ვითომ ხელ-ჩართულში ჩაეროყნენ მ ერს და მათ კიყინას პატარა როზკას აბირებულმა ყუფამაც მისცა ბანი.

ფიქრებში გართული მარიცა გულ-გახეთქილი წამოვარდა ზეზე და, რომ მიხვდა რაშიაც იყო საქმე, ბავშვებს დაუტატანა.

თქვე წყეულებო, ონავრებო! რა გაღრიალებთ! განა არ ვესმით — მამა თქვენი რა განსაცდელშია? — ვინ იცის, ახლა ის იბრძვის... დაჭრილია... და თქვენ კი აქაურობას ელღებთ! და თან მარიცამ საშინელი ტირილი მოართო.

ბავშვები დარცხვენილები და შენკრთალნი კედელს გაეკრნენ და იქიდან ქვეშ-ქვეშ გამოჰყურებდნენ დედის ვაგლახს. პატარა როზკაც კულ-ამოძუებული კუთხეში თავ-ჩაღუნული იჯდა.

პატარა ნატალა წელ-წელა მივიდა დედასთან, კალთაში თავი ჩაუდო და ტირილით მიუაღერსა:

-- სუ, დედიკო, სუ! მამამა მოვა, ხვალ მოვა მამა... ზიზიებსაც მოგვიტანს...

ოთახში სანთელი არ ენთო, მხოლოდ მკრთალი ნათელი ცეცხლისა ანათებდა ამ მწუხარებით მოკულ პატარა ოჯახს. გარშემო ჩამი-ჩუმი არ ისმოდა, მხოლოდ ხანდისხან მარცხის ნამტირალევი სლოკინი გაისმოდა სიჩუმეში.

უცებ როზკამ შეჰყეფა და ფანჯარაც ვილაცამ დააკაუნა.

— ვინ იქნება ამ შუალამისას? — გაოცებით სთქვა მარცხამ და თვალები კარებს მიაცეცა.

კვლავ კაკუნი მოისმა. მარცხამ ნატალა იქით მიაცენა, პირჯვარი განოისახა და კარები გამოაღო.

— მშვიდობა თქვენთანა! — სუსტის ხმით დაიჩურჩულა კარებთან მომდგარმა ვაჟკაცმა და საჩქაროდ კედელს მიეყრდნო, რომ არ წაქცეულიყო.

— რა ამბავია შენ თავს, ძმობილო? — საჩქაროდ მიუახლოვდა მარცხა მოსულს: — ოხ, ღმერთო ჩემო! გული გიწუხდება; დაქრილი ხარ? — შეჰყვირა ქალმა და წაბარბაცებულ კაცს ხელი წაავლო.

— ივანე! წყალი ჩქარა, წყალი! სტუმარს გული უწუხს! — და საჩქაროდ მოტანილი ლიტრიდან ავადმყოფს წყალი ასხურა გაფითრებულ პირისახეზე. შერე ივანეს დახმარებით ფრთხილად ხელ-მოკიდებული ოთახში შეიყვანა და ცეცხლა-პირას სკამზე დასვა. საჩქაროდ ცხელ-ცხელი კართოფილი თეფშზე ამოაწყო და წინ დაუდგა, პატარა სტაქნით ღვინო ჩააყლაპა და მოასულიერა.

საზარელი სანახავი იყო ახლად მოსული: დაგლეჯილ-

დაფლეთილი, უქუდოდ, თმებ აბურძგნული. ცალ ფეხზე წაღობილი ეცვა და ცალ ფეხზე-კი მარტო წინდის ყელი-ლა ეკიდა; გულისპირ ჩამოგლეჯილ პერანგიდან სისხლით მოსერილი მკერდი უჩანდა; პირისახე მთლიად თოფის წამლით ჰქონდა გამურული, ხელები ტალახში ნარევი სისხლით დასერილი.

მარიცა; პატარაები გაცეცხით და სიბრალოლით შეჰყურებდნენ მოსულს. კარგა ხანს სრული სიჩუმე იყო გარეშაშაო, მხოლოდ ავადმყოფის ოდნავ მოძრავი ყბების ღეჭვა გაისმოდა.

— ომიდან მოხვალ? — დიდი-ხნის სიჩუმის შემდეგ შეეკითხა მარიცა მოსულს და თან მუხლები აუცახცახდა. ღმერთო, ნუ თუ ჩემი პეტრუნის ამბავი მომიტანა რამ... იქნება ცოცხალიც აღარ არის!..

— დიად... ომიდან მოვალ... დილას საშინელი ბრძოლა იყო ტარაბოშთან... ათასობით გაწყდნენ ჩენი ძმები... ტარაბოშის არე-მარე დაჭრილი და დახოცილი გვაშებით არის მოფენილი... ცოცხალი და მკვდარი ერთმანეთშია არეული... ათასი დაჭრილი კენესის, შველას თხოულობს და მშველელი-კი არავინ არის!.. ექიმები, სანიტარები და ყოველი საექიმო საშუალებანი სადღაც ასცდა ჯარს... სასმელი წყალი... წყლის მიმტანი არ არის... მე თუმცა მხარში ტყვია მიზის და საშინლად მტანჯავს, საშინელ, ჯოჯოხეთურ ტკივილს განვიციდი, მაინც წამოველ, ჯარიდან გამოგზავნილ შიკრიკს წამოვეყვ... მინდოდა მომეხმო საშველად ხალხი, მაგრამ ვეღარ შევძელ მოძრაობა და აქ რომ სინათლე დავინახეთ, გავჩერდით. ღმერთო-მა სიმაგიერო გადაგხადოთ ჩემი შენდობისთვის. სული მოვიბრუნე... ამხანავი-კი წავიდა... ხალხი უნდა შეჰყაროს, გავზავნოს მისაშველებლად. დაჭრილ-დაკოდილთ შველა უნდათ. ვინც გადარჩა — ბატრონობა უნდა, სმა-კამა... მიეშველეთ!

— მშობილო, — ევლავ კანკალით შეეკითხა მარიცა და-ჭრილს, — რომელი რაზმი იბრძოდა დღეს, ვინ იყო მთავარი სარდალი?..

— დასაველეთის საველე არტელერიის ბრიგადა, მარტინოვიჩის სარდლობით...

— დასაველეთის არტელერიის ბრიგადა, მარტინოვიჩის სარდლობით?!—ოჰ, ღეთის მშობელო, შემობრალე!—შეჰყვირა მარიცამ და სტუმრის წინ მუხლებზე დაეცა:—მაშ შენ იცი, უთუოდ იცი ჩემი პეტეკას ამბავი? რა მოხდა, მითხარი; ნუ დამიძალავ, — მითხარი...

„ღინ, ღონ, ღინ ღონ!“—უცებ გაისმა ეკლესიის ზარის ხმა. მარიცა ფეხზე წამოხტა, შეიღებს ხელები დაავლო, ზედ გადაეფარა და შიშით ზარ დაკემული თვალები კარებს მიაჰყი-ტა.—ღმერთო ჩემო! მტერი დაგვესხა?! რალა ვქნა—სად დავიშალნეთ, სად წავედეთ?..

— ნუ გეშინიან... ნუ გეშინიან... - საჩქაროდ მიმართა მოსულმა:—ნუ გეშინიან! ზარს ჩემთან მოსული ჯარის კაცი რეკავს: ხალხი უნდა შეჰყაროს. უნდა გამოუტახადოს სოფელს, რომ დაქრილთ შეველა უნდათ, საზრდოს მიტანა, მოვლა.—შენც წადი... შენ სახლს და შეიღებს შე ვუპატრონებ, მანამ დაბრუნდები...

„ღინ, ღონ, ღინ, ღონ!“—ჰაერში კვლავ გაისმოდა შემადრწუნებელი ხმა ზარისა და საძილედ მომზადებულ ხალხს თავზარს სცემდა.

— წადი, ქალო, წადი!—აშურებდა დაქრილი მარიცას.—თუ შენი მეუღლე იქ იყო, იქნება ისიც ნახო, იქნება იმასაც სჭირია დედაკაცის მოვლა, დახმარება!..

— მაშ წავალ...—ღიდის ყოყმანის შემდეგ სთქვა მარიცამ,—შენ გაბარებ ჩემ ოჯახს, ჩემს ორს პატარას... საზრდო აქ არის, პური, კართოფილი, ცერცვი, ცოტაოდენი ყველიც.

— ივანე!—მერე მიუბრუნდა უფროს შვილს,—შენ-კი მამყე... მამა მოეძებნათ... იქნება მართლა უჭირს... იქნება გვიხმობს კიდევ—და გულ-ამოსკენილი ზარის ხმისკენ გაეჩქარა.

ეკლესიის გარშემო აუარებელი ხალხი ტრიალებდა. ღელა გულ-ვახეთქილი და მართოლღვარე უსმენდა ბრძოლის ამბავს, დაკოდილ-ვაჭირვებულთა გამოგზავნილ შიკრიკს. მომეტებული ნაწილი დედაკაცები იყვნენ; ვაჟაკნი, თითქმის ქუდზე კაცი, ომში იყვნენ გაწვეულნი. მოზარდი ქალ-ვაჭნი და წელში მოხრილი მოხუცნი, სუყველანი ტიროდნენ, გულში იცემდნენ ხელგებს, ზეკას შესთხოვდნენ სიბრალულს!

— დიასახლისნო, შეემზადენით, თან წაიღეთ რაც-კი გაბადიათ სასმელ საქმელი, ღვინო, არაყი! წადით ჩქარა! — ხმა-მალლა ყვიროდა შიკრიკი: — ყოველი წამი ძვირფასია უბედურთა სანუგეშებლად; — წაიღეთ საბნები, თბილი სახურავები. ურმები, ცხენები წაიყვანეთ, იქნებ ავადმყოფების წამოყვანა დაგჭირდეთ: — ახლავე წადით, ახლავე, განთიადისას იქ იქნებით; აქედან სულ ოცი ვერსის საფლელია. მე სხვა სოფლებში წავალ: ახლა იმათ ვაუწყებ, შევაშხადებ.

ეკლესიის გაღავანი ისევ სწრაფად დაიკალა, როგორც სწრაფად აივსო. მთელი სოფელი ფეხზე დადგა; ყველა კერაზე სანთელი აინთო და ყოველი დიასახლისი ფაცი-ფუცით შეუდგა ჩალაგებას და ერთ საათზე სოფელ მურიჩიდან მთელი რაზმი დედა-კაცებისა და მოზრდილ ქალ-ვაჭთა, ურმების და შეკაზმული ცხენების თანხლებით, გზას გაუდგა.

ყველაზე წინ, ყველაზე მამაცად მარცხა მიდიოდა, გვერდით პატარა ივანე მისდევდა და ზურგით უშველებელ დაბამბულ საბანს მიეზიდებოდა. პატარა როზკა ძალლიც უკან მისდევდათ.

ქარი ჩავარდა. ჩუმი, მყუდრო შემოდგომის ღამე იყო. სქელ ბურუსში გახვეული მთვარე ოდნავ ანათებდა იმ შარავზას, რომლითაც ეს არა-ჩვეულებრივი რაზმი მიდიოდა. მიმავალთა შორის სრული სიჩუმე იყო გამეფებული. ყველა სევდას და შწუხარებას შეეპყრო. მართალია — ბევრ ამათგანს ტა-

რაბოშის ბრძოლაში არ ეგულებოდა შვილი, საყვარელი მეუღლე, მაგრამ სუყველა ერთგვარად იყო გამსჭვალული სამ-შობლოსთვის თავგანწირულთა უბედურებით.

განთიადმა მოატანა. ქარმა კვლავ იწყო სისინი. მგზავრები დაიღალნენ; მეტადრე მოზარდებს სძლევდა ძილის სურვილი, მაგრამ შეჩერება ფიქრადაც არავის მოსვლიდა; სუყველანი დაუსვენებლივ მიდიოდნენ, ეშურებოდნენ ტანჯულ-ადამიანთა დასახმარებლად. და ეს სურვილი ისეთი მძლავრი და გულწრფელი იყო, რომ დაღალულობას ავიწყებდა.

გათენდა. შხის სხივებმა პირისფრად შეღებეს ტარაბოშის მალღობები და მიმსვლელი თვალწინ წარმოუდგათ იმ მწვერვალებზე ნაგები ცხეების ნანგრევები. გუშინ დიდებულად გადმომდგარნი, ათასი წლობით კაცის ხელით ნაგები სიმაგრენი, ამაყად და მძლავრად გადმოყურენი მეზობელ ერის სამფლობელოსკენ, დღეს რაღაც ნანგრევთა ბროვებს წარმოადგენდნენ და ნანგრევებ შუა-და-შუა, მთის დაშვებულ კალთებზე, ჯერ კიდევ მწვანით შემოსილ კალთებზე, ადამიანის სისხლი იყო დანთხეული. აქა-იქ დაქრილნი და მკვდარნი გყარნენ; ცხენების და ადამიანების გვამები ერთმანეთში იყო არეული.

დედაკაცთა რაზმი შეჩერდა; თმები ყალბზე შეუდგა, მოზარდთ თვალებზე ხელები მიიფარეს და მუხლებზე დაეცნენ... აქეთ-იქიდან კენესა მოისმოდა... ურვა და ვიში...

— ხალხნო; — მოისმა მძლავრი, ბრძანებელი ხმა, და დაჩოქილნი მოსულნი ფეხზე წამოცვიდნენ.

— აბა შეუდექით საქმეს: — ასწიეთ, წაიღებთ, მოასულიერეთ დაკოდილნი!

— მოსულნიც თავგანწირულებით შეუდგნენ საქმეს: წყლით ასულიერებდნენ გულშემოყრილებს, იარებს უხვევდნენ და ეზიდებოდნენ მთის ძირს გაშლილ ბანაკში; დასუსტებულებს ასმევდნენ არაყს, ღვინოს, აძლევდნენ საქმელს.

ბევრმა მისულმა იპოვნა აქ დაკადილი შვილი, შვილებმა — მამა. ბევრმა ნახა თავის მახლობელი, საშინლად დასახიჩრებული, ასო ასოდ დაგლეჯილი...

მარიცამაც ბევრი იმუშავა ბრძოლის ველზე. ბევრ დავრდომილს მისცა ნუგეშ-, შეება; ბევრს შეუხვია თავისი კალ-

თების ნაგლეჯით ტყვიით დაგლეჯილი გულ-მკერდი, მაგრამ შათ შორის თავისი პეტრიკა ვერსად იპოვნა.

შელამდა. ბანაკში ზორი დაჰკრეს. მეომარნი ყოველის მხრიდან შეიკრიფნენ და გაისმა მწყობრი, დიდებული ჰიმნი

კატა ლაღადისა: „მამაო ჩვენო, რომელი ხარ კათა შინა, წმინდა იყავ სახელი შენი“...

ათასი შეომრის ხმა, სამხედრო მუსიკასთან შეერთებული, უმაღლესი ჰარმონიით აღსავსე, გაიფანტა გაბრუნებულ მთა ველში და შურიჩიდან მისულნი დედაკაცი და მოზარდნიც დაიმონა. დაღალულნი, ღონე-მიხდილნი პირქვე დემზუნენ შეგორელთა სისხლით გაპოხიერებულ მიწაზე და საერთო ღოცვაში ზეცად აღიმართნენ, ნუგეში ჰპოვეს, სული შოთქვეს.

მარიცაც სხვებთან ერთად პირქვე დამზობილი ცრემლით ასველებდა დედამიწას და სულით-კი ზეცად აღიმართა.

— დედა, მამა ეპოვენე!— ჩუმით წასჩურჩულა ივანემ დედას და გამოაფხიზლა.

— იპოვენე? იპოვენე? . ოჰ, ზეციერო, ნუ თუ მართლია?!.— თრთოლვით და კანკალით შეეკითხა დედა შეილს.

— კარვების იქით საკმელსა ხარშავს ჯარის კაცებისთვის... კარგად არის... როზკამ მიავნო... მაგრამ, აგერ—თითონაც მოდის...

ეკ. გაბაშვილი

გულგული და პარდი.

ილა იყო. და მთა ბარი
სანეტაროდ ციმციმებდა,
ფოთოლთ სცემდა სიო ნელი
და ტყე გრძნობით ქვითინებდა.
სოსანს პირი უღიმოდა,
გადახსნოდა იას გული, —
სასიცოცხლოდ ერთდებოდა
ცის და მიწის სიყვარული
ლოურჯ სივრცითა ცეცხლის უფალს
ბინდი სრულად წაეშალა
და ოცნებას თავისუფალს
ფრთები სხივზე გაეშალა.
ირგვლივ ჰფეთქდა აღტაცება
ყოველ არსთა სანატრელი:
ჩიორების თივილ-კენესა,
შაშვთა სტვენა უდარდელი,
ვით სიცოცხლის ჰარმონია
გარემოში ინთქებოდა
და ახალი ძალთა ძალი

ბუნებაში იქმნებოდა.
 მაგრამ ერთი ვარდის ბუჩქი
 იდგა ობლად გაძარცული, —
 ბუღბუღს მწარედ მოეწყინა,
 შტოზე იჯდა განაბული
 და მკერდიდან სისხლი სწვეთდა,
 კრემლით იყო დანამული...
 თვალი მოჰკრა მას ჩიორამ
 და შეჰკითხა: — ჩემო დაო,
 ავრე მწარედ რაღა ჰმუნავ,
 რა მოგსვლია საცოდავო?
 შვილი ხომ არ დაგიკარგავს,
 ან შიმშილით ხომ არ სტირო?
 შენი ქცევა აბა რას ჰგავს, —
 თაყი რად უნდა გასწირო*?...
 — ეჰ, ჩიორავ, რას მიხედები,
 მე უბედო ვისთვის ვკვდები? —
 შენ შვილები გიყვარს მხოლოდ,
 მათთვის საკენკს ეზიდები,
 მე-კი მიყვარს ზღვა-ხმელეთი,
 მათთვის ვდნები, მათთვის ვკვდები.
 მაგრამ მათზე საყვარელი
 იყო ჩემი ტურფა ვარდი,
 და მოსწყვიტეს გაუშლელი,
 განმიახლეს ჰმუნვა-დარდი.
 და წაიღო ის ყმაწვილმა, —
 დაივიწყა მადლი, ლმერთი,
 ვერ გაიგო ცოდვის შვილმა,

რომ სიკაცებზე მოკლა ერთი#!..

— „მერე შენ რა? ვისი რა ხარ?

რად დაიწვი მისთვის გული?

— „ჰა, ჩიორა, იგი არის

ჩემი წმინდა სიყვარული!

— „ჩემო დაო, რას სულელობ:

სად ვარდი და სად ბულბული!“

მას ბულბულმა უპასუხა:

— „ყველასა აქვს გრძნობა, გული,

და ვარდშიაც არის სრულად

იგი მადლი ჩასახული.

მაგრამ ყველა ვერ მიხვდება

ბუნებისა ძალთა-ძალსა,

და მის გამო, ზოგი კაცი

მრუდეთ ხმარობს სამართალსა.

მე-ჯი, ვიცნობ ვარდის გრძნობას,

ისიც იცნობს ჩემს ტკბილ ხმასა

და ერთმანეთს ვუმხელთ ტრფობას,

ვუზიარებთ გულის თქმასა“.

— „მესმის; მაგრამ სისხლი რად გდის?“—

შეეკითხა კვლავ ჩიორა,

და ნისკარტით ჭრელი ფრთები

ამპარტავნად გაისწორა.

— „სისხლი რად მდის?—როს ყმაწვილმა

მას შეახო სამტროდ ხელი,

ერუანტელმა დამიარა,

ტანჯვას ველარ გაუძელი

და, შიშითა ბრუ-დასხმული,

მკერდით ეკალს გავეკარი;
 მოჰკლეს ჩემი გულის სატრფო,
 მეც მდიოდა სისხლის ღვარი.
 და ასეა: ოდეს სული
 გაეყრება სიყვარულსა,
 დაიჭრება მაშინ გული, —
 ემონება იგი წყლულსა.“

— „ეჰ, სულელი რამ უოფილბარ!“
 სთქვა ჩიორამ უშნო ხმითა
 და გადმოყრილ ნაგავისკენ
 გადაფრინდა მსუბუქ ფრთითა...
 ბუჩქი იდგა გაძარცული,
 სიო ნელად სისინებდა
 და ბუღბუღი თავის ვარდზე
 გულ-ამოსკვნით ქვითინებდა.

ნ. ჩხიკვაძე.

უპველს ღროის გავშვის თავ- გადასავალი.

(შეხავალი).

რას ეკითხებოდა მამას ჰატარა ჟორჯი?

რთხელ, როდესაც ბავშვები დაითხოვეს საზაფხუ-
ლოდ, მამა და შვილი ხელიხელ გაყრილი დასეირ-
ნობდნენ ქალაქ გარედ; მოსწავლე ბავშვი იქნებო-
და ცამეტ-თოთხმეტი წლისა; დასეირნობდნენ—რო-
გორც ძველი მეგობრები და ბაასობდნენ სხვა და-
სხვა საგანზე:—ცხოველებზე, მცენაარეებზე, ქვებზე
და სხვა-და-სხვა...

დაინახეს შეგროვილი ქვები, რომლითაც გზა-ტყევილს
აგებენ; ბავშვმა ჰკითხა მამას:

— იცი, მამა, ერთი რამ არის, ახლა მომავონდა, რის

გაგებად მინდოდა, და ამიხსენი, თუ შენთვის მოსაწყენელი იქნება...

— რაშია საქე, ჩემო ძვირფასო ეორეკი? — ჰკითხა მამამ, რომელიც სრულებით არ ელოდა ამ კითხვას: — იცი რა, მოდი დავსხდეთ აი ამ მოღზე: უკეთესად ვიბაასებთ.

საქმე აი რაშია, მამა; მითხარი, რას აკეთებდნენ, როგორ თამაშობდნენ, რას სწავლობდნენ, ერთი სიყუვით — როგორ ატარებდნენ დროს დილიდან საღამომდის; — მაშინ ხომ არ იქნებოდა არც კლასები, არც სკოლები, — პატარა ბიჭები და ქალები, რომელნიც ცხოვრობდნენ ძველ დროს. ოჰ! ახლა ველარ მოკოვანე, როგორ ეძახდი შენ იმათ.. ერთი სიტყვით გამაგებინე რამე იმ დროის შესახებ, რომელზედაც შენ და შენი ამხანაგი ჯემსი ლაპარაკობთ ხოლმე საღამოობით.

— ეჰ! ეჰ! წამოიძახა მამამ: — აი კითხვაც ეს არის! ხოლო

ქვის კული, მდინარე სომხას ნალექში იპოვნეს. (ნამდვილის ¹/₂ არის).

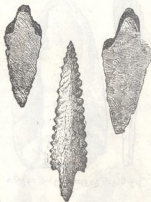
კოტა გამოურკვეველი კია. აი, ჩემო ბიჭუნა: ის უძველესი დრო, რომელზედაც ჩვენ ვლაპარაკობთ ხოლმე, რამოდენიმე ხანადაა დაყოფილი. — შენ შეგიძლია ამოიჩიო, რომელიც გინდა. არის ეგვიპტეს ისტორია თავის მუშეებითა და პირამიდებით; ძველი ისტორია ინდოეთისა, ჩინეთისა, სპარსეთისა და საბერძნეთის მცხოვრებლებისა ასეთივე ძველი ისტორია აქვთ რომაელებს, გალელებს, იმ გულად გალელებს, რომელნიც, როგორც იცი, ჩვენი წინაპარნი იყვნენ. შენ მითხარი — რომელი ისტო-

რია უფრო გაინტერესებს, და შეც ვეცდები გიამბო იმ დროის ბავშვების თამაშობისა და მუშაობის შესახებ.

— ოპ! არა, მამა, მე სრულებითაც ამ ხალხზე არ ვლაპარაკობ. მე მომაგონდა, და შენც არა ერთხელ გითქვამს, რომ ამ უძველეს ხალხის ისტორია ცოტად თუ ბევრად ცნობილია; არა?

— მართალია. მაშ რომელ უცნობ ხალხზე ველაპარაკებ?

— მომისმინე, მამა: ახლავ ვეცდები ნათლად გამოვსთქვა ჩემი აზრი. როცა ბ. ჯემსი მოვა ხოლმე შენთან, თქვენ რაღაც უცნაურ ქვებს სინჯავთ და ამასთან საშინელ გრძელ სიტყვებს ამბობთ, რომელიც მე არ მესმის; ის ქვები ცოტათი ამ ქვებს მაგონებენ—ჩვენ წინ რომ გროვა ყრია, ხოლო იმათ სულ სხვა მოცუვანილობა აქვსთ. მათ შორის არიან გრძელი, თითქმის პრტყელი და მკრელი ქვები, რომელიც ძველ დაჩლოუნებულ დანის პირს გვანან. არის კიდე დიდრონი და მრგვალი ერთ ბოლოში მოწვრილებული ქვები. არიან აგრედვე მოგრძობი, რომელიც წააგვანან ხორციან მცენარეების ფოთლებს: ეს ქვები შუაში მსხვილია, ნაპირები-კი დაკბილული აქვს. ზოგი კიდე შუბს ჰგავს.

კაფისაგან გაკეთებული ისრის წვერები.

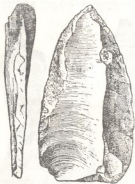
— აჰ, მესმის! შენ ჩემ „კაფებზე“ ლაპარაკობ, ჯორჯიკ!

— აი, სწორედ კაფებზე ვლაპარაკობ, მამა. შენი კაფები შემკულია რაღაც მოთეთრო, ან მოყვითანო მინანქრით; სხვები კიდევ, რომ დაამტკრევ, შიგნით მუქი ფერისაა. მაგისტანები შე სხვა-და-სხვა ბოტანიკურ ბაღში მინახავს.

— შენ გულუბრყვილო ხარ ჩემო ეორეკ, და ძალიან დაკვირვებული. მაგრამ ვერ გამოიგია რას ჩააცვდი ამ ჩემ „კაქს“, ჩემ საცოდავ „ცეცხლის გამჩენ ქვებს.“ იქნება თოფებისთვის კაქის მომზადება გინდოდეს? თუმცა ახლა სრულებით აღარ ხმარობენ კაქის თოფებს.

— არა, მამა, სრულებითაც არა. მე მახსოვს შენ ამბობდი.. მაპატიე, იქნება უხერხული იყო ჩემის მხრივ, რომ ყურს გიგდებდი, მაგრამ შენ ხომ მაღალი ხმით ლაპარაკობდი, მესმოდა, შენ რომ ბ. ჯემსს ელაპარაკებოდი. დიდი ხანია მას აქეთ, რაც ეს კაქები გათლილიაო; გაუთლიათ ხელით, ქვის საშუალებით. ამ ქვებს ხმარობდნენ ჩაქუჩისა და მჭრელ იარაღის მაგივრად. იმ დროს ადამიანმა ჯერ არ იცოდა არც სპილენძი, არც რკინა და კიდევ ბევრი სხვა რამე, რაც ახლა ჩვენ ვიციითო. შენ ამბობდი, რომ ის კა-

კაქისაგან გაკეთ. შურის თავები

ქები უძველესი ველური ხალხის გათლილი იყო; ძალიან დიდი ხანია მას აქეთ; იმ დროს ხალხი უერცი და ველური იყო, დაბლა იდგა ახლანდელ ველურ ხალხზე, რომელიც ცხოვრობს შორეულ კუნძულებზეო...

— მაშ შენ სუყველაფერი დაიხსომე, ჩემო პატარა ბ. ქუნა? — გააწყვეტინა მამამ, რომელიც ღიმილით შესტკეროდა თავის შვილს და გულმოდგინედ ყურს უგდებდა იმის ლაპარაკს. ეს ძალიან სასიამოვნოა: მშვენიერი მესხიერება გქონია მართალია, ყველა ეს ეკუთვნის ძველ დროს, ძალიან ძველს, როგორც ვნ ეძახი, რომელიც მართლა, საშინლად დაშორებულია ჩვენზე და თითქო შეუმჩნეველად გაიარა, და

ქართული
ენის
მეცნიერება

დადგა სხვა ხანა, აგრედვე ვიცი, იმის ხსოვნამ ჩემს მძლიერ მოაღწია სხვა-და-სხვა ვადმოცემია, ლეგენდების და დაწერილ ისტორიის საშუალებით. აი, ამიტომ იმ „შენ ხანას“, რომელსაც ძველთა უძველესს უწოდებ, ისტორიის წინასწარ ხანას ეძახიან. იმ ძველ დროში, ჩემო პატარა გორეკ, ჩვენ მშვენიერ საფრანგეთში, სადაც მე და შენც ვცხოვრობთ, იყვნენ მოხეტიალე და მოზინადრე ტომები—ფრიალ საცოდავი ხალხი, ცოტად თუ ბევრად ღონიერი, ცოტად თუ ბევრად მოხერხებულები, საზოგადოდ-კი უღამაზო. ერთი სიტყვით—პირველ-ყოფილი ხალხი რყო, იმათი არსებობა, ჩვენ ქვეყანაში იმათი ყოფა-ცხოვრება სულ ახლახან გამოიკვლიეს, ამ საუკუნეს დასაწყისში. — ისიც მას აქვთ, რაც კაცები იპოვნეს. ეს კაცის იარაღი იპოვნეს დედამიწაში ცხოველების ძვლებთან ერთად. მაშინ ცხოველები ან უზარ-მაზარი ან რაღაც უცნაურები იყვნენ. ამ ცხოველებს ებრძოდნენ და სკამდნენ კიდევ. მეტი ნაწილი ამ ცხოველებისა დიდი ხანია მოიხპო, არამც თუ მარტო საფრანგეთში, არამედ მთელ დედამიწის ზურგზედაც-კი.

კაცის ისრის თავები.

— ჩემო მამა, არ მინდა მოგაწყინო, მაგრამ, ძალიან-კი მინდა გავიგო... ერთი შითხარი, ამ უძველეს ველურებს ხომ ჰყავდათ პატარა ბიჭები და გოგონები? არა?

კაცის იარაღები.

— რასაკვირველია, ჩემო ძვირფასო... სულ რამდენიმე წელიწადია მას აქვთ,

რაც საფრანგეთში ერთ მღვიმეში იპოვეს პატარა ბავშვის ჩხი; აღობად შვილი იყო ერთ რომელიმე უძველეს ქვების მთელელისა.

— რადგანაც შენსა და შენი ამხანაგი ჯემსის ლაპარაკიდან გავიგე, რომ ამ „ქვების მთელელებს“ მთელი თავისი სიცოცხლე სხვა-და-სხვა ველურებთან და ნადირებთან ბრძოლაში უნდა გაეტარებინათ, უნდა ებრძოლათ აგრედვე წვიმასთან, თოვლთან და ყინვისთან, მეტადრე შეუწყნარებელ მუდმივ შიმშილთან; მე მინდოდა აგრედვე გამეგო...

— ჰო! მართალი ხარ, იმათი ყოფა-ცხოვრება საშინელება იყო! — წარშოსტქვა მამამ.

— ახლა რადგანაც ყველა ეს ვიცი, მინდა კიდევ ისიც გავიგო, რას აკეთებდნენ პატარა ქალები და ვაჟები, როდესაც მათი მშობლები, ეს უბედურები, ყოველ დღეს არსებობისათვის ბრძოლაში ატარებდნენ და ამისთანა მძიმე შრომით, შოულობდნენ საზრდოს. ეს პატარა „ისტორიის წინასწარი“ ბავშვები, რომლებზედაც არაფერს ამბობს, ძალიან მაინტერესებენ, რადგანაც მე თვითონ ბავშვი ვარ! რას აკეთებდნენ, სად მალავდნენ ამ ბავშვებს, როდესაც მამები, როგორც უფრო ჯან-მრთელები და ღონიერები, მიდიოდნენ სანადიროდ, საომრად, თავის საქმეზე ტყეში. რას ლაპარაკობდნენ ბავშვები, ან სად იმალებოდნენ ამ დროს? აი რის გაგებაც მსურდა.

ქვის ისრის წვერები.

— ახლა კი გავიგე, ჩემო მეგობარო, რასაც მთხოვ, და

ვეცდები ყველაფერი გიამბო მოკლედ, შენტვის გასაგებად ხოლო ამ წუთში-კი არა. არც დღეს და არც ხვალ, რადგანაც მე სწავლული არა ვარ, ცოტა მოფიქრება და წიგნების გადათვალიერება დამჭირდება, ხოლო ამას გთხოვ, რამდენიმე დღე მომითმინო და მერე წარმოგიდგენ წერილობით ანგარიშს ამ საკითხის შესწავლის შესახებ, აგრედვე მოკლედ გიამბობ, რას სწერდნენ მეცნიერები ამ ხალხზე და იმედიცა მაქვს, რომ თუ ჩემი ნაამბობი საესებით არ დაგაკმაყოფილებს, დავანტერესებს მაინც იმდენად, რამდენადაც საინტერესოა ამბავი პირველ-ყოფილი რობინზონებისა.

ამ დაპირების შემდეგ მამა და შვილი წამოდგნენ; ლაპარაკი სხვა საგნებზე გადავიდა; გაუყარეს ერთმანერთს ხელი-ხელს და განაგრძეს შეწყვეტილი სვირნობა.

ერთი კვირის შემდეგ ჟორჟმა მიიღო მამისაგან რამდენიმე დაწერილი ფურცელი და მაშინვე შეუდგა კითხვას: ეტყობოდა—ძალიან საყურადღებო იყო.

მეც მქონდა უფლება წამეკითხა ეს ხელთაწერი. როდესაც გავათავე კითხვა, მეც ის აზრი მომივიდა თავში, რომ ამისთანა მოკლე ამბები და სურათები ძველი დროიდან ჟორჟის ხნის ბავშვების ვის შეადგენს ახალ, სასიამოვნო და საღ გასართობს, იმ შემთხვევაში, თუ ეს კრებული კარგად იქნება გამოცემული და თან ჩართული ასახსნელი რამდენიმე სურათი. აი ახლა ეს გეგმა და სურვილი განხორციელებულია.

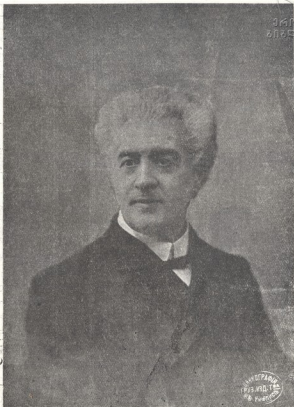
კაცის იარაღი უძველეს დროის კაცის სადგომში ნაპოვნი სალიტრები.

ახლა, ჩემო პატარა მეგობრებო და ბავშვებო, გიძლიათ ეორესავით ადვილად ვაიგოთ, თუ ისურვებთ, როგორ და რა მიუგო მამამ შეიღს შეკითხვაზე და როგორ დასწერა ამბავი „ისტორიის წინასწარი პატარა ბავშვისა საფრანგეთში“ ამისათვის უნდა წაიკითხოთ ქვემოლ მოყვანილი ამბავი.

მარიამ იაშვილი.

(შემდეგი იქნება).

ვლადიმერ ალექსეევ-მესხიშვილი.

10^მ თებერვალს ქართველებისათვის დიდად სამხიარულო და საგულისხმო დღესასწაული იმართება ტფილისში.

ჩვენ სახელოვან და საყვარელ არტისტს ვლადიმერ ალექსი-მესხიშვილს მისი ნიჭით აღფრთოვანებული და მადლიერი

ერი უმართავს 30 წ. სასცენო მოღვაწეობის იუბილეს, რედაქციამ დაადგინა მიიღოს მონაწილეობა ამ საყოველთაო დღესასწაულში, მიულოცოს და უსურვოს კვლავ მრავალწელს სიცოცხლე და მოღვაწეობა ქვეყნის სასარგებლოდ და ხელოვნების ასაყვებლად.

წმინდა ნინოს დღესასწაული.

თუმცა ქართველ ხალხისათვის ყოველთვის სათაყვანებელი და დიდი დღესასწაული იყო მის განმანათლებელ წმინდანის სახელოდების დღე 14 იანვარს, მაგრამ შარშანდღამდის, ე. ი. 1912 წლის დაწესებულებებში, გარდა ქართულ ეურნალ-გაზეთების რედაქციებისა, არ იყო მიჩნეული დღესასწაულად და არსად არ უქმობდნენ. 1912 წელს-კი კავკასიის მთავრობამ დააკა-

ნონა ეს დღესასწაული კავკასიის სასწავლებლებისათვის და 14 იანვარი კავკასიის სასწავლებლებში უნდა იუქმონ. წლეულს-კი ტფილისის თვითმართველობამაც დააწესა ეს დღესასწაული ქართველ მოხელეებისათვის. ქალაქის თავმა გამოუცხადა ქართველებს, შეგიძლიანთ იუქმოთ 14 იანვარი, თქვენი წმინდანის დღესასწაულიო.

1912 წლის უინაური მიმოხილვა.

ემო მკითხველო, სულითა და გულით გილოცავ ახალ წელს და გისურვებთ მხნეობას და ენერჯიას! გვჯერა, რომ წარსული წელი თქვენთვის უბრალოდ არ ჩაივლიდა და ფიზიკურ ზდასთან ერთად, გონებრივადაც გაიზდებოდით; თუ ეს ასეა, თუ თქვენ გაკვეთილებთან ერთად ცოტათი მაინც თვალს ადევნებდით ეროვნულ ცხოვრების მიმდინარეობას, სიხარულით ნივევებებით ამ სასურველ მოვლენას და ჩვენც ჩვენი მხრით მოკლედ გადავიშლით წარსული წლის სურათებს, რათა ნათელი წარმოდგენა იქონიოთ სამშობლო ქვეყნის მდგომარეობაზე.

პირველად, როცა წარსული წლის განხილვას შევუდგებით, თვალ წინ დაგვიდგება ისევ მომავალი თაობის სურათი და ის შედეგები, რომელიც მათ ცხოვრებას მოჰყვა. მართალია, ამ დარგში დიდი რამ ცვლილება არ მომხდარა, მაგრამ მნიშვნელობა-ი მაინც ჰქონდა და ექმნება საზოგადოდ ჩვენთვის და კერძოდ—სკოლისათვის. ეს სასურველი მოვლენა გახლავთ ის მოწაფეთა ხშირი ეკსკურსიები, რომელიც მოხდა ამ ზაფხულს

სხვა-და-სხვა ქალაქებიდან—ქალაქებში სასურველი სანახევარი იყო, როცა პატარა მოწაფეები თავიანთ მასწავლებელთა თანხლებით, ათვლიერებდნენ საქართველოს კუთხეებს და, ქალაქის მოხმამულ ჰაერით შეხუთულნი, ლალი თამაშით ინთქებოდნენ ბუნების მშვენიერებაში. ყველაზე ნაზი ბავშვის ბუნებაა და ამ ბუნების საზრდოს მხოლოდ ბუნებაშივე ჰპოვებს ის! აქ ის ეცნობა ბუნების სილამაზეს, მის სიღუმლოებას და მცენარეთა სიფაქიზეს, რომელსაც ჩვენ სულიერ მდგომარეობასთან ის კავშირი აქვს, რომ ეს მშვენიერება და სიფაქიზე ჩვენს არსებაში ინსტიკტიურად გადადის, სიცოცხლისა და წმინდა გრძნობის ლტოლვილებას გვიღვიძებს... ჩვენი სკოლის მთავრობა მიხვდა ამ დიდად სასარგებლო და სასურველ საქმეს, რასაც სიამოვნებით ვეგებებით დავისურვებთ, რომ მომავალ გაზაფხულს ეს მოვლენა მოთხოვნილებად ქცეულიყოს და თავისუფალ დროს გატარების მიზანი სამშობლო ბუნების გაცნობაში ეპოვოს ჩვენს მოზარდ თაობას!..

მაგრამ ცხრაას თორმეტი წელი მარტო ამით არ არის შესანიშნავი; მან ბევრი ტკბილ-მწარე სურათები გადაგვიშალათვალთ წინ, ბევრი ცვლილება მოხდა ცხოვრების ამა თუ იმ დარგში, მაგრამ ყველაზე ნეტარი და ეროვნულ გრძნობის განმაცხოველებელი იყო ჩვენი სახელოვანი მგოსნის, აკაკის მოგზაურობა რაქა-ლეჩხუმში. ხალხმა მთელი თავისი არსებით იგრძნო ის ეროვნული მთლიანობა, რომელსაც ორმოც დაათ წელიწადს უგალობდა და უგალობს საყვარელი პოეტი. გლეხი და აზნაური, დიდი და პატარა, ქალი და კაცი, აღტაცებით ეგებებოდა საქართველოს მნათობს და, უღრმეს მადლობის ნიშნად, ფიანდაზად უფენდა სულსა და გულს. ყველა კუთხე გზავნიდა თავის წარმომადგენელს, რომ ტკბილი სალაში მიეტანა დიდი მგოსნის წინაშე. საუკუნის განმავლობაში მიჯაჭული ერის გრძნობა და გული, ეამთა ვითარებით

დადუმებული სულიერი აღმაფრენა, — წუთიერად მოსწყდა დუმილს და თავისი მგოსნის აღმაფრენასთან ერთად მალლა აიჭრა. ეს მოგზაურობა და დღესასწაული სამუდამოდ აღიბეჭდა რაჭველ-ლეჩხუმელთა და ყველა ქართველის ხსოვნაში...

ამავე წელს, ტფილისის სათავადაზნაურო გიმნაზიასთან დაარსდა ლარიზ მოწაფეთათვის უფასო სასაბუღალტრო პოეტ ვახტანგ ორბელიანის ასულის კნენა მარიამის შეთაურობით. ეს ის ვახტანგ ორბელიანია რომლის ასი წლის თავი ვიდღესასწაულეთ წელს, მისი პოეტური მოღვაწეობის გამო... ვინ არ იცის, რამდენი ლარიზი მოწაფე გვყავს, რამდენი ლარიზის შვილი ზის მშვიერი სკოლის სკამზე და, მათი ასეთ-ნაირი დახმარება, სწორედ რომ საუკეთესო წამალია! ვისურვებთ, რომ ამ ქველ-მომქმედ ქალთა წრეს კიდევ მეტი ენერჯია გამოეჩინოს და მეტი დახმარება გაეწიოს ჩვენი პატარებისთვის.

ახლა გადავიდეთ სახელმწიფოს ვითარებაზე. რუსეთში ექვსი წელიწადია შემოიღეს ისეთი მართვა-გამგეობა, როგორც ევროპის სახელმწიფოებში არის. ამას ჰქვიან სახელმწიფო სათათბირო. ყოველ ოთხი წლის განმავლობაში ირჩევენ ხალხის წარმომადგენლებს, რომელნიც ერთად იკრიბებიან პეტერბურგში და მონაწილეობას იღებენ სახელმწიფოს კანონმდებლობაში, მსჯელობენ ხალხის მდგომარეობის შესახებ და სხვ... ამ წელს ჩვენში მეოთხედ მოხდა სათათბიროს არჩევნები და საქართველომაც გაგზავნა თავისი წარმომადგენლები.

აგრედვე ყურადღების ღირსია ქართული გამოცემების სიმრავლე. იყო დრო, როცა მხოლოდ ერთი გაზეთი გამოდიოდა საქართველოში. დღეს-კი ჩვენში რამდენიმე ჟურნალ-გაზეთი და ორიც საყმაწვილო ჟურნალი გამოდის. ყველა ამ გამოცემებს თავიანთი მკითხველი ჰყავს და ჩვენი ცხოვრების მიმდინარეობას ყველა თვალს ადევნებს...

აგერ სამი წელია, რაც ჩვენში ეთნოგრაფიული საზოგადოება დაარსდა და, ამ სამი წლის განმავლობაში, ბევრი

შესანიშნავი სიძველენი შეაგროვა მომავალ ქართულ მისათვის, პატივცემულ ექვთ. თაყაიშვილის მეთაურობით. ამ საზოგადოების შრომა დიდად ნაყოფიერია და იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ მომავალში ბევრ ისტორიულ განძს შესძენს ჩვენს მუზეუმს.

ამ საზოგადოების გვერდით დგანან მეორე დარგის მუშაკნი. რომელნიც ისტორიული კვლევა ძიებით ნათელს ჰყენენ ჩვენს წარსულ ცხოვრებას. პროფ. მარრი დიდი ხანია გულმოდგინედ მუშაობს სომხეთის დედა-ქალაქში, — ანში, იკვლევს ძველ წარწერებს და იმ დროის ვითარებას, როცა ეს ქალაქი ჰყვიაოდა თამარ მეფის მფარველობის ქვეშ.

საყურადღებო იყო აგრედვე პრივატ-დოცენტის ივ. ჯავახიშვილის ლექცია: „ძველი ქართული ხელოვნების ისტორია“.

ამავე წელს გადაწყდა საბოლოოდ კახეთის რკინის გზის საკითხი და გზის გაყვანასაც შეუდგნენ. ეს სასიამოვნო მოვლენაა ქართლ-კახეთისათვის, რადგან ქალაქებთან დამოკიდებულობა ხალხს ბევრად გაუადვილდება და შეძლება მიეცემა ვაჭრობა-მრეწველობაში ჩაებას...

მაგრამ თუ ამდენი სასიხარულო რამ მოგვიტანა წასულმა წელმა, სამწუხაროც მოჰყვა მას. აბა რომელ თქვენგანს არ წაგვიკითხავთ მომხიბლავად და მიმზიდველად შედგენილი ჩვენი საყვარელი „დედა-ენა?“ ამ „დედა-ენის“ და სხვა სახელმძღვანელოთა ავტორი იაკობ გოგებაშვილი საუკუნოდ მოგვტაცა უღმობელმა სიკვდილმა და მით ერთი მწარე ბეჭედი დააჩინა საყმაწვილო ლიტერატურას. გოგებაშვილი ორმოც და ათი წელიწადი მოღვაწეობდა სამწერლო ასპარეზზე და ერთხელაც არ აუხვევია გვერდი საყვარელ მიზნისათვის. გასაოცარი ნიჭით ჩასწვდა ის ქართველ ბავშვთა სულსა და გულს, ქართველი ხალხის ზნე-ჩვეულებას. თავ-გამოდებულ შრომითა და ენერგიით, თავისი საქმე მაღლით შემო-

სა. აი, ეს დაუფიწყარი მასწავლებელი საუკეთესო მაგალითია, თუ რა გზას უნდა დაადგეს ჩვენი თაობა და საით უნდა წამართოს თავისი ნიჭი და ძალა. გოგებაშვილის მრწამსი იყო: სამშობლო და დედა ენა!..

ამ საყვარელ მასწავლებელთან ერთად დავკარგეთ ჩვენი ძველი ლიტერატურისა და ისტორიის მკვლევარი პრივატ-დოცენტი ალ. ხახანაშვილი, რომლის მოღვაწეობა წაუშლელად დარჩება ისტორიულ ლიტერატურაში. მოკლე იყო მისი სიცოცხლე, მაგრამ ეს მოკლე დრო სამშობლოსთვის შრომას შესწირა და თვისი ჭონებაც მასვე უანდერძა. ამ სიკვდილსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს ჩვენი თაობისათვის; ეს ის პიროვნებაა, რომელსაც სპეტაკ შუბლზე სხივის ასოებით აწერია: „ყოველისფერი სამშობლოსათვის“!

აქვე მოსაგონარია მეზობელ მონათესავე ერის სომეხთა დრამატურგი სუნდუკიანცი, რომელმაც 50 წელიწადი ლიტერატურას შესწირა. მისი დრამების და კომედიების ტიპები ქართველ-სომეხთა ცხოვრების ტიპები არიან და მათში გასაოცარის ნიჭით არის დახატული მეცხრამეტე საუკუნის წარმომადგენელი თაობა. ის ტირილში სიცილს ჰქმნიდა და სიცილში — ტირილს. ეს პიროვნება ორივე ერის თაობას იმას ასწავლის, თუ რამდენად ძლიერია კეთილი ადამიანის ნიჭი საერთო კეთილ საქმის შესრულებაში და რა დიდი ნაყოფის მოტანა შეუძლიან ასეთ უანგარო მოღვაწეს.

სხვათა შორის დიდად ჩამაფიქრებელია დასავლეთ საქართველოს დამშვევა, ხალხის გაკირება და შევიწროებელი ცხოვრება. ამის სათავე, პოლიტიკურ-ეკონომიური მდგომარეობის ვარდა, იჭიდანაც გამომდინარეობს, რომ ჩვენში მიწის დამუშავება ადამის დროის იარაღებით სწარმოებს, — მეურნეობა ძველ კალაპოტში მიმდინარეობს. ევროპის ზოგიერთ ქვეყნებში კვიან ადგილებს ანაყოფიერებენ; გადმოაჭეთ სხვა-და-სხვა ადგილებიდან მიწა და ისე ჰქმნიან მოსავლიან ნიადაგს. ჩვენში

ამ ბუნებრივ სიმდიდრის დამუშავება არ იციან და ისეთი წყლი იშვიათი მოვლენაა ჩვენს ცხოვრებაში, რომ საქართველოს რომელიმე მხარე არ დამშვიდეს. ეს მოვლენაც იმას გვასწავლის, რომ მეტი სინათლეა საჭირო, მეტი სწავლა და მეცადინეობა, რომ საქართველოს ცხოვრება გაშუქდეს და განაყოფიერდეს.

ახლა ჯერი მიდგა ჟურნალ „ნაკადულის“ ვითარებაზე, მაგრამ სწორედ აქ უნდა მოვიგონოთ ამ ჟურნალის დამაარსებელი ქალი მარიამ ივანეს ასული დემურია; მისი ნათელი მოღვაწეობა, მის-შიერ დათესილი სიკეთე, დღითიდღე ვითარდება და იკრებს თავის გარშემო. პატარა ქართველ მკითხველებს. ამ ძვირფას ადამიანის გარდაცვალების სამი წლის თავი 12 იანვარს შესრულდა და, ეს დღე გულის ტკივილით მოსაგონარია არა თუ რედაქციისათვის, არამედ ყველა ქართველისათვის, რადგან ამ ადამიანში დავკარგეთ ჩვენ საუკეთესო პიროვნება, — მოზარდ თაობის სულიერი დედა!

მეგობარი.

საქართველო.

ანგელოზები და სულეები.

დამიანის მეურნეობას და თვითონ მას^{*)} ბევრი მტერი ჰყავს: ესენი არიან ანგელოზები, სულეები, რომელთაგან ზოგი პატრონობს მინდორს, ზოგი ტყეს, ზოგი ნადირს, ფრინველს, მთას და სხვა. იგინი კეთილად ეპყრობიან კაცს, თუ დაამწყალობლებს, და ბოროტად, თუ გააჯავრებს, ტკბილად არ დაუბედება. ქვემო მოყვანილი ცნობები ცხად ჰყოფენ თქმულს.

მიწის ანგელოზი.

ჯერ ისევ არგონაველების ლეგენდა გადმოგვცემს, რომ კოლხეთის მეფე აიეტს ფოლადის გუთანის გაუკეთაო ჰეფესტმა. ამის გამო უნდა ვიფიქროთ, რომ ზენათესვა ჩვენში ნადარევი საქმე უნდა იყოს. სახნავად ჩვენში, გუთანს გარდა, იხმარება აჩეჩა ანუ კავი, ანუ ოქოქა და ერქვანი. საყურადღებოა,

*) იხ. „ნაკადული“ № 12, 1912 წ.

როდესაც ჩვენ „მიწას“ ვიხსენიებთ დედამიწად. ამით გვსურს გამოვთქვათ, რომ ნიადაგი გადალევს საცხოვრებელ პურს. ნიშნადორ სირაკუზელი შენიშნავს, კოლხნი უმეტესად პატივს სცემენო ცასა და მიწას. იაზონმაო, ამბობს აპ. როდოსელი (250—200 ქ. წ.) თავის ოქროს კირასაულით, რომელიც სავსე იყო წმინდა ღვინით, აიეტის ქალაქს ქუთაისს (*Kutatis polis*) რომ მოვიდა, აპკურაო პატივად ქალღმერთის მიწისა. აი, ჩვენის ფიქრით, საიდან მომდინარებს ის ჩვეულება, რომ ჩვენებური გლეხები დღესაც მიწის მადლს ფიცულობენ და მიწის ანგელოზს ამწყალობლებენ.

ჯაჯა აფხაზურად ჰქვიან ჯეჯილების და ტყეების მფარველ ღმერთს. მისთვის შესაწირავს აშხადებენ გაზაფხულის დამდგეს და სთხოვენ კარგს მოსაჯალს. მასვე უსაღმრთოობენ აგრეთვე ყველგან საქართველოში, მაგრამ სახელი-კი დავიწყებულიათ.

ბოსლე. საქონლის მფარველ ანგელოზს ჩვენში ეძახიან ბოსლეს. გურულები მას ევედრებიან ყველიერის წინა შაბათს. ყმაწვილი დგება ძროხებ შორის. დიასახლისი განგებ ამ დღისთვის გამოცხოვრებულ პურებით, აგრედვე ბლომა თხილკაკლით და დოქწყლით ბაგას აგეთ თავსდება და შესძახის ბოსლე პატიოსანს:

— ბოსლე, შინა ხარ?

— შინ ვარ, ბატონო! — უპასუხებს ბოსლე პატიოსნის მაგიერ ყმაწვილი.

— ძროხას მომცემ?

— ბევრს, ბატონო!

— ხარს მომცემ?

— ბევრს, ბატონო!

— ცხენს მომცემ?

— ბევრს, ბატონო!

— კაცთა მშვიდობას მომცემ?

— დიახ, ბატონო!

— ფრინველს მომცემ?

— მრავალს, ბატონო!

ამის ჩამწერი ტ. მამალაძე ამბობს: დოქით წყალი ნიშნავსო იმას, რომ ძროხები ბევრს მოიწველიანო, თხილ-კაკალი, რომელსაც ბოსელში აბნევენ, ნიშნავსო სიუხვე-სიმრავლეს, ხოლო ერბოთი გამოცხობილი კვერები—სიპოხესო.

ლაპატრა. ღორების პატრონად სვანები ლაპატრას სთვლიან.

მეისრობას ყოველი მოსახლე ღორსა ჰკლავს, მის ენას და ერთ პურს საღორეს კარზე შეალოცვენ ლაპატრას, რომ ღორები გაამრავლოს.

იგივე სვანები ევედრებიან „სარეკელ დეცეშის“ (დეც—ცა), რათა გაამრავლოს ცხვარი, მზეს, დაღს, აფსადს და და „სგიბ-ბერმოდღვარს“, რათა მოსცენ მონადირეთ ნადირი.

ა უნა გურიაში ითვლება ბალ-ვენახის ანგელოზად. ახალწელს ასრე ევედრებიან:

„გუნა. აგუნა, ჩამოიარე!

ბახუას კარა ჩამოიარე!

ჩკენს მამუღს ამოტელა მტევნები,

სხვიას მამუღს ჩხერტები და ფურცლები.

ჩკენს მამუღს და ქაღებს აბრეშუმა,

სხვიას ქაღებს კვირასტავები“.

თვისებებით აგუნა უდრის ბერძენთა ბახუსს და რომაელთა დიონოსისს.

ჩიტთა და თაგვთა ფაფა. ყველიერის შაბათს, როგორც გადმოგვცემს მგოსანი ვაჟა-ფშაველა, ფშაველები ჩიტებს და თაგვებს უდულებენ ფაფას, შემდეგ სცხებენ მას ნაფოტებზე და ამ ნაფოტებზე დააღაგებენ ბანზე, და ბალლი სარკმლიდან ჩასძახებს დიასახლისს:

— დედავ, რასა იქ?

— ჩიტთა ფაფასა, უპასუხებს დედა

— ჩიტნი რას სკამენ?

— სხვათა ყანასა.

ეს ჩვეულება ჩიტებისა და თავგების მოსამადრიელებელ საშუალებად მიაჩნიათო, დასძენს პატივეცემული შველევარი.

როგორც დასაწყისშივე ვსთქვით (გვ. 1), თავი ყანის მტერია, ყანა-ფარიაა და საჭირო შეიქმნა მისი მომადლიერება.

„თავს დეკება ზღმწიფე.

დაარქვეს უნაფარია,

დალოცეს და ტახტზე დასვეს,

წელს შემთარტვეს ხმაღია.

გაწერა, გაწავდა უნაფარ,

გაფარა გუნხლის აღია:

„ჩვერ კატის ქაღია რათ გვინდა,

ის ჩვენი მოსისხარია“.

ამას—ამასობაში,

შებოქვეს უნაფარია“.

მგლისთვის კბილის შეგვრა საქონელი საძოვრიდან შინ არ დაბრუნდება, მინდორში დარჩება ღამე, ფშაველი „ულოცავს“, მგელს კბილის ანუ პირს უკრავს, რომ დარჩენილი საქონელი არ დაუფლითოს. კბილის შეგვრა იციან თვედორობა ღამეს: „მარილის სანაყს — გურჩხს მიაბმენ ბოძზე წნელით, ჩაუდებენ ნაღვერდალს, სრულად დარწმუნებულნი, რომ მგელს ამითი პირი დაეწვებაო. ამავე ღამეს დედაკაცი გამოაცხობს მგლის სახის აგრედ წოდებულს „მგლის კვერებს“, მეორე დღეს ბაღლები კვერებს ისრებით „ჰკოდამენ“ (ვათა-ფშაველა, „ივერია“ 1886 წ. № 34).

ნადირის კბილის შეგვრა იციან სვანეთშიაც. იქ ასე იქცევიან: როცა საქონელი ღამე გარედ დარჩება, ოჯახი სამფება სკამს ბაწრით კრავს: ნადირს პირი შეგვეკრებაო (ბ. სვანი, „ივერია“ 1886 წ. № 146).

დალი. სვანეთში ტყის ქალს (პატრონს) უწოდებენ

დალს. საბერძნეთში ბუნების ამწვანებისა და აყვავების **ლმერთების**
(სვან. დალ-ყვავილი) ერქვა აფროდიტე.

ნადიროთ პატრონი ქალი ფშავ-ხევსურთა წარმოდგენით
და ვაჟა-ფშაველას გადმოცემით:

„გორის შირს მუღოვანშია
ქალი გადმოდგა მზებურა,
თა შირიმზე ტანთ ეცვა,
თავზე ბურთი ეხურა.
მეტად ღამაში რამ იყო,
სამო. სახით დუთებურა;
ბრძამ-ღუღის წინდებსა ჰქსოვდა,
თითებს აჭახებს წუღებურა,
ტანად მომცროთა და თშუბით
ის არემარე ებურა,
ირმის ხრთს მოურეკება.“

სახელს ეძახდა უუკლასა. („ივერია“ 1886 წ. № 280).

აინინა და დაინინა (—დანანა). ამ ლმერთების კერპები
აღმართაო მეფე საურმაგმა მცხეთას, გზის პირად. აფხაზთა
გადმოცემით, ლმერთი ანან არის დედა-შემოქმედი. ასე ვველ-
რებიან: „დედანო შემოქმედნო, მწუხარებას ნუ გამოგვაცდენ-
ვინებთ შვილის სიკვდილით, გვიჩვენეთ მათი კეთილდღეობა“.
ამავე სახელს ვუკავშირებთ ჩვენ ქართველთა განმანათლებ-
ლის სახელს „ნინო“ (ლექურად დედა), ნინა (ნუნა). საგუ-
ლისხმოა, რომ მეგრულად „ნინა“ და სვანურად „ნინ“ ნიშ-
ნავს ენას.

სერტყებისა, ხეთა და შენობათა ანგელოზები.

სერტყების თაყვანისცემა ალუნიშნავს თვით ბიბლიასაც.
ლმერთი ეუბნება მოსეს: ხეთელთა, გერგესეველთა, ქანანელ-
თა და სხვ. მიწაში რომ შეხვალთ, დამუსრეთ მათი ბაგინები,

დაამსხვრიეთ მათი ძეგლები და კერპები, მათი სერტყები დაწვე-
 ფეთ. დაწვით ცეცხლითაჲ (2 შჯ, 7, 5).

სხვა ადგილას (გამოს., 34, 13): „ბომონნი მათნი დაარ-
 ლვიე, და ძეგლები მათი შეჰმუსრენ და სერტყები მათი მოქა-
 ფენ და გამოქანდაკებულნი იგი ღმერთთა მათთანი დაწვე-
 ცეცხლითა“.

სხვაგან სერტყის მაგიერ გვხვდება ასტაროთი. რუსულში
 სერტყად ითარგმნება ასტარტი, ხან священная роша, ხან
 „роша“. მიქიაში (3, 12) ქართული „სერტყნი მალნარისანი“
 ნათარგმნია „ЛѢСИСТЫЙ ХОЛМЪ“-ად, სლავიანურად „ЛУГЪ
 ЛУБРАВНЫЙ“. ჩვენი „სერტყი“ უმალნაროდაც ნიშნავს იმა-
 ვე რუსულ ЛѢСИСТЫЙ ХОЛМЪ-ს, რადგან სერტყი შედგენი-
 ლია ორის სიტყვისაგან: სერი+ტყე

ამ სერტყების ღმერთს ფინიკიაში ერქვა აშერა, რომელ-
 საც უდრიდა ბერძენთა ღმერთი აფროდიტე, ქალ-ღმერთი,
 მოტრფიალე ბაღებისა და ყვავილების, მცხოვრები ქალებში,
 ქალღმერთი საამურ გაზაფხულისა, ტებილად დროს გამტარე-
 ბელი სერტყებში მალალ მთაზე ქაბუკ აღონისთან ერთად;
 ასტაროთად-კი იყო მაშინ, როდესაც თაყვანს სცემდნენ ვით-
 სიმაღლეთა ქალღმერთს, ქალთა ქალწულობისა, ცოლქმრო-
 ბისა და ზნეობის დამცველს. საბერძენეთში აფროდიტე შეიქმნა
 შეენიერების ღმერთად, გულის გამხარებლად და თვალის მა-
 სიამოვნებლად.

მას უნდა უდრიდეს ჩვენებური გა ანუ გაცი, ვინაიდან
 ასე ითარგმნება აღონისი და ასტარითი. ხოლო ჩვენებური
 ცაშ (ცასი) არის იგივე აფროდიტე, რომელსაც ეგვიპტეში,
 როგორც გადმოგვცემენ ბერძენთა მწერლები, ერქვა აგრეთვე
 ურანია, ე. ი. ცა.

ამ გაცისა და გას კერპები ეყუდნენ არმაზის გორაზე,
 მცხეთის ახლოს; მთებში. იქ სამებას შეადგენდნენ ღმერთნი

არმაზი, ვაცი და ვა. არმაზი იღვა შუაში და მის აქეთ-იქით ვაცი და ვა. ვაცი ოქროისა იყო, ვა—ვერცხლისა. ექვთიმე მთაწმინდელის მიერ თარგმნილ მეექვსე მსოფლიო კრების სჯულის წიგნში სწერია: (გვ. 121) „მოისპენ საწარმართო სახელისდებანი დიოს, აპოლონ, არტემ, ზოჩი, ვაცი, ვა, გეონ და არმაზ... ანუ რომელნი წნებასა ყურძნისასა ბილწისა მის დიონოსეს სახელსა იტყვიან და სიცილსა აღაზრზენენ“.

აფროდიტეს ნიშნებავე აქვს ჩვენებურ კოპალას სალოცავს ანუ ხატს ფშავეთში. მის მზავანთა (გზირთა ანუ დობილთა) შორის მოიხსენების ქალი აშეკა, რომელიც უნდა იყოს იგივე ზემოხსენებული აშერა.

როგორც კოპალას ხატს, ისე სხვა ხატებსა, ნიშებსა და სალოცავებს ჩვენში ყველგან საღმრთო ტყეები აქვთ, რომელთაც ეძახიან საყდრებს. იგინი უწინდელი სერტყები არიან. თვით გმირის კოპალას ნასაყდრალს უჩვენებენ ერთს ტყიან გორაზე, არაგვის ნაპირად. აქ არის ოთხკუთხი ქვა, რომელსაც კოპალას სკამად ასახელებენ. ოდესღაც კოპალა სანადიროთ ყოფილა. მისი სკამისთვის დევს საბელი. გადუქირებია, წამოუკიდნია, წასულა, მაგრამ მისთვის თვალი მოუკრავს გმირს კოპალას, უძრია ისარი და მოუკლავს. მას აქეთ დარჩენილა იქ „კოპალას ქვა“.

ფშაველთა საზოგადო ხატებად თვლებიან ლაშარის ჯვარი და თამარ-დედოფალი, ხოლო ამას გარდა ყველა თემს ჰყავს საკუთარი ხატიც და ეს თემები კი არიან: გოგოჭური, გაბიდოური, უძილაური, გოგოლაური, კინუელი, ახადელი, უკვენაფშაველი, წითელაური, ქისტაფრი, წოწკურაული, ტურანი და მისრიანი (სულ 12 თემი). ხატს ფშაველი ეძახის ბატონს და „ლთიშვილს“ და თავის თავს სთელის მის ყმად. ლექსიც ამბობს:

„ჩუქის ბატონის კარზედა

ცხ

ხე აფვად ამოსულათ,

წვერში დაუსხამ ყურძენი,
 საჭმელად შემოსულაო“.

ხატების მოსამსახურენი ხევის ბერები და დასტურებია. ესენი ნიშნად თვისის წმინდობისა არა სკამენ ღორისა და ქათმის ხორცს, ნალახს ერიდებიან. ფშაველი მოვალეა გამოისყიდოს შვილი თამარ დედოფლის ხატისაგან ანუ „გაიყვანოს“: თუ ვაჟია—კურატით, თუ ქალია—ცხვრით, საკლავით (ვაჟა-ფშაველა, „ივერია“ 1886 წ. № 39).

ხატები პირველად კაცები იყენებო, ამბობს ფშაველი, კაცები მადლიანნი, უცოდველნი. რომ დაიხოცნენ, ღმერთმა იგინი ხატებად, ანგელოზებად გარდაჰქმნაო. ხატს ჰყავს დობილები—მზავანნი, ეს მისი ჩაფრებია. ვის ჯავრის ამოყრა უნდა, ამ მზავანთ მიუსევს. ხახმატის ხატის დობილებია: სამძიმარი, თამარ-ქალი, ხოშაქა, მზექალა და აშექა.

მ. ჯანაშვილი.

(შემდეგი იქნება).

ბრძალის ომი.

ენეასის და ჰექტორის აქილევსთან შეტაკება.

როადღეების მხედრობა ჰექტორის მთავარ-სარდლობით უკვე მზად იყო სამკვდრო-სასი-ცოცხლო ომისათვის. ელლინთა მეომრებიც ის იყო სადილს ათავებდნენ და სამხედრო იარაღს ისხამდნენ. ძლევა-მოსილი აქილევსი მძიმედ შეიარაღდა ჰეფესტოსის მიერ ხელოვნურად შექმნილ იარაღით და სასტიკი ბრძანება გასცა—მხედრობა მასთან ერთად ბრძოლის ველზე გასულიყო.

დაიძრა სამხედრო კარვებსა და ხომალდებიდან ელლინთა დიდებული მხედრობა. ბრძოლის ველი ორსავე მოწინააღმდეგე მხარეს ჯერ კიდევ დიდს მანძილზე აშორებდა ერთმანეთს. მძიმედ შეიარაღებული მზისა დარი აქილევსი სწრაფად ჩაჯდა სამხედრო ეტლში და ესეთი სიტყვებით მიმართა თავის ფეხ-მალ ცხენებს: „ჩემო კსანთოს და ბალიოს! აბა თქვენ იცით, როგორ უვნებლად დააბრუნებთ ბრძოლის ველიდან თქვენ პატრონს!“ ამ სიტყვებთან ერთად დიდებულ აქილევსს საკვირველი სასწაული მოევილინა. ეტლში შებმულმა ერთმა ცხენმა ადამიანის ენა ამოიღვა და თავის ძლევა-მოსილ პატ-

ზარელ ბრძოლის ველზე და ტროადელების საუკეთესო მებრძოლებს სიკოცხლეს ასალმებდა. ტროადელების რაზმებში ყველგან სიკვდილი, ყველგან კენესა და ვაება გაისმოდა. ბრძოლის ველი სისხლის მდინარეებით ისერებოდა და მეომრებს ერთი ორად უძნელებდათ მტერთან თავისუფლად შებრძოლებას. ტროადელთა მხედრობის მთავარ-სარდლები ახლა-კი დარწმუნდნენ, რომ ბრძოლის ესეთი საშინელება მხოლოდ და მხოლოდ ძღვევა-მოსილი აქილევსის მამაცობას უნდა მიეწეროს. აქილევს რომ ბრძოლაში მონაწილეობა არ მიელო, ტროადელებს ესეთი უბედურება თავს ასე მოულოდნელად არ დაატყდებოდა.

აქილევსი მაინც კმაყოფილი არ იყო ესეთი იშვიათი გამარჯვებით, იგი არწივივით თავს დასტრიალებდა ტროადელების რაზმებს და მოუთმენლად უთვალისთვალებდა თავისი უგულითადესი მეგობრის პატროკლოსის მკვლელს დიდებულს ჰექტორს. აქილევსი მხოლოდ მაშინ დაიმშვიდებდა გულს, როცა იგი სასიკვდილოდ განგმირავდა თავის გულითადი მეგობრის მკვლელს. აი კიდევაც ეს იყო მიზეზი, რომ გმირთა გმირი აქილევსი ასე დაუცხრომლად იბრძოდა ბრძოლის ველზე და გულ-მოდგინედ დაეძებდა ტროადელების რაზმთა შორის თავის მსხვერპლს.

სწორედ ამ დროს ლომივით გააფთრებულ აქილევსს თვალი მოჰკრა ტროადელების ერთ-ერთი რაზმის სარდალმა ენეასმა და გადასწყვიტა პირადათ შეტაკებოდა ტროადელების გამანადგურებელს.

აქილევსმა, დაინახა თუ არა მძიმედ შეიარაღებული ენეასი, მიუახლოვდა და მრისხანე კილოთი უთხრა: „ენეას! ნუ თუ ჩემს წინააღმდეგ გალაშქრებას ჰბედავ! ან როგორ გაკადნიერდი ასე! არ ვახსოვს, როგორის თავდავიწყებით გამირბოდი იდის მთა-გრეხილიდან! ლმერთები რომ არ მოგშველებოდნენ მაშინ, ყოველ ეკვს გარეშეა სიკოცხლეს გამოესალმებო-

და! ამიტომ გირჩევ დაუყოვნებლივ თვალიდან მამზობა
შორს დამეკარგო, თორემ ამ ეამად სიკვდილს ვერ გადაურჩე-
ბი. ყოველთვის ღმერთები შენთვის არ მოიკლვიან და დახმა-
რებას არ აღმოგიჩენენ.“

«ვერ შემაშინებ ასე ბრტყელ-ბრტყელი სიტყვებით,“ უპა-
სუხა თავ-გამოდებით ენეასმა: «მე ხომ პატარა ბაღლი არა ვარ,
ესეთის ცარიელის სიტყვებით შემაშინო! მე შენ კარგად გიც-
ნობ და შენც მე! ამბობენ, რომ შენ პელეასისა და ფეტიდა
ქალღმერთას შვილი ხარ; ჩემი მშობლები-კი ანჭიზი და აფრო-
დიტა ქალღმერთია. სიტყვებით დაშინების მაგივრად სჯობს
ერთი-მეორეს შევებრძოლოთ და ეს შებრძოლება ნათლად
დაგვანახვეს, თუ ვინ უფრო ძლიერია. ჩვენი ხმალის სიძლი-
ერე სწორედ ამ შებრძოლებაში გამოჩნდება!“

ამ სიტყვებთან ერთად ენასმა მოიმარჯვა ისარი და რაც
ძალი და ღონე ჰქონდა სტყორცნა აქილევის ფარს. მძლავ-
რად ნატყორცნი ისარი შუაგულში მოხედა ფარს, მაგრამ
ფოლადით შეჭედდის ფარს ვერა დააკლო რა. აქილევის მი-
ერ ნასროლმა ისარმა ენეასთან ფარს ერთი კუთხე ჩამოჰგლი-
ჯა, მიწაზე გულით დაყრდნობილ ენეასს. ზურგზე ზუზუნით
გადაუარა და იქვე მიწაში ღრმად ჩაერქო. ენუასი შიშის ზარ-
მა აიტანა, მთელი სხეული ვერხვის ფოთოლივით უცახცახებ-
და. აქილევისმა იძრო ბასრი ხმალი და გააფთრებული ლომი-
ვით გაემართა ენეასთან ხელდახელ შესატაკებლად. პელეასის
ძლივე-მოსილი ვაჟის შვილი ელვის სისწრაფით მოუსპობდა
ენეასს სიცოცხლეს, რომ პოსეიდონ ღმერთი დროზე არ მი-
შველებოდა და აუცილებელ სიკვდილს არ გადაერჩინა. ყოვ-
ლად შემძლებელმა ღმერთმა ნისლით შებურა აქილევის გარ-
შემო მიდამო და შიშით ცოცხალ-მკვდარი ენეასი ჰაერში აი-
ტაცა და შორს, შორს ტროადელების რაზმებთა შორის გა-
დატყორცნა. ღმერთმა სასტიკად აუკრძალა ენეასს ამიერიდან
ღვთისა დარ აქილევისთან შებრძოლება.

პოსეიდონ ღმერთმა აქილევის მიერ ნატყორცი მიწიდან ამოიღო და პელეასის ვაჟის შვილის ფერხთ დასდო. ნისლი ღმერთის ბრძანებით გადაიყარა. აქილევესმა გაკვირვებით შესძახა, როცა ნისლი ერთბაშად თვალთ ჩამოშორდა... საკვირველება! ისარი რომელიც ენეასის სასიკვდილოდ შორს გადავტყორცნე, ჩემ ფეხთა ძვეს და თვით ენეასი-კი არსად არა სჩანს! უთუოდ ყოვლად შემძლებელ ღმერთებმა გადაარჩინეს კიდევ სიკვდილს! სჩანს ღმერთები უფრო მოწყალე თვალთ უყურებენ ჩემ მოსინძლ: მტერს!“.

სიტყვა ეს აქილევესმა და ისევ ჩაერია ელლინთა რაზმებს შორის. სიტყვით, საქმით ამხნევებდა გმირთა-გმირი თავის თანამომძეებს და მოსისხლე მტრის წინააღმდეგ ამხედრებდა. ჰექტორიც თავის მხრით ამხნევებდა ტროადელების რაზმებს: „ნუ შეუშინდებით ძლევა-მოსილს, აქილევეს! მე თვითონ პირადათ შევებრალოები, თუნდაც დარწმუნებული ვიყო, რომ ელლინთა გმირის ხელები გააღმასებული თოვლითაა შექედილი და გული მისი ზღომიუყარებელი რკინითა!“

აქილევესი ამ დროს თავდავიწყებით იბრძოდა და ტროადელებს შიშის ზარს ჰგვრიდა; მან უცვე რამდენიმე წარჩინებული ტროადელთა გმირი სიცოცხლეს გამოასალმა და მათ შორის პრიამოსის უმცროსი ვაჟის შვილი პოლიდოროსი, რომელსაც მამა დღემდის ომში მონაწილეობის მიღებას მუდამ უკრძალავდა.

ტროადელების გმირთა-გმირმა ჰექტორმა, დაინახა თუ არა თავის საყვარელი ძმის პოლიდოროსის განგმირული გვაში, სიბრაზით ერთიანად აინთო, მაგრად მოიმარჯვა ბრქვეინავი ისარი და უშიშრად აქილევესისაქენ გაემართა.

ელლინთა მხედრობის ძლევა-მოსილმა გმირმა როცა მისაკენ მიმავალი ჰექტორი დაინახა, ალტაცებით წამოიძახა: „აი, სწორედ ის კაცი, რომელმაც დედამიწის ზურგზე ყველაზე უფრო დიდი მწუხარება მომაცენა! დიალ! ჩემი გული სამუდამ

მოდ დასერილია ამ კაცის ხელით! ჩემი გულითადი მეგობრის პატროკლოსის იკვდილს ასე ადვილიდ არ გაპატიებ! შენც ისე უდროვოდ გამოგასალმებ წუთი-სოფელს, როგორც თვითონ შენვე უდროვოდ მოუსპე სიცოცხლე ჩემ უგულითადეს მეგობარს! მეც ისე დავაობლებ შენს ნათესავთ და მეგობრებს, როგორც შენ უნუგეშოდ და უიმედოდ დასტოვე პატროკლოსის ყველა ნათესავი და მეგობრები!“

ჰექტორმა ბრახ-მორეულ აქილევსს ესე უბასუხა: -ცარიელის სატყვებით ვერ შემაშინებ, გმირთა-გმირო აქილევს! მართალია შენ ჩემზე უფრო ღონიერი ხარ, მაგრამ ჯერ კიდევ საექვოა გამარჯვება ვის დარჩება! ადამიანი ერთსა ბჭობს და ღმერთები-კი სულ სხვანაირად სჯიან და აწესრიგებენ კაცთა საქმეებს!“

ამ სიტყვებთან ერთად ჰექტორმა მძლავრად სტყორცნა ბასრი ისარი ელლინთა დიდებულს გმირს. ისარი მძლავრად დაეჯახა აქილევსის ფარს. ვერა დააკლო-რა და უკანვე დაბრუნებული ღრმად მიწაში ჩაერჭო.

ლომივით გააფთრებულმა აქილევსმა მოიმარჯვა ბასრი ისარი ჰექტორის სასიკვდილოდ გასაგმირავად, მაგრამ ტროადელების გმირი აპოლონონ ღმერთმა განსაცდელს გადაარჩინა. ჰექტორმა აპოლონონ ღმერთის შთაგონებით, დაუყოვნებლივ აქილევსს ჩამოშორდა და თავის თანამომეგობის რაზმებს ფეხ-აკრფით მიაშურა. „საზიზღარო!“ ხმა-მალლა შეჰყვირა გმირთა-გმირმა აქილევსმა: ახლა თუმცა თავი დააღწიე აუცილებელ სიკვდილს, მაგრამ ვიმედოვნებ, რომ სულ მოკლე ხანში კიდევ შევხვდებით ერთი მეორეს და მაშინ-კი უეჭველად სიცოცხლეს გამოგასალმებ! გახსოვდეს, რომ ჩემი უგულითადესი მეგობრის გაცივებული გვამი განუწყვეტლივ ყურებში ჩამჩურჩულებს შენთვის სამაგიეროს გადახდას! ლიად! ჩემ უგულითადესს მეგობარს ვერ ვუტალატებ და აღრე თუ გვიან ამ ჩემს განზრახვას უმეტნაკლებოდ სისრულეში მოვიყვან!“

ამ სიტყვებთან ერთად მზისადარი აქილევსი მძვინვარე ლომივით დაერია ტროადელების რაზმებს და მრავალი სახელოვანი გმირი წუთისოფელს გამოასალმა. ასტყდა საშინელი ბრძოლა. აქილევსი შეუბრალებლად ანადგურებდა ტროადელების რაზმებს. საცა-კი ელლინთა მხედრობის გმირთა-გმირი გამოჩნდებოდა, ყველგან სიკვდილი და დაქრილთა გმინვა გულს ლახვარივით ზედებოდა. ბრძოლის ველი სისხლის მორევში სცურავდა. სამხედრო ეტლები დაზოცილ შეომრების გვამებზედ შეუბრალებლად გადადიოდნენ და სისხლის მორევში სცურავდნენ.

ძლევა მოსილი აქილევსი მაინც არა სცხრებოდა, და უფრო მეტის იერიშით მოსისხლე მტრის საწინააღმდეგოდ მიიწევდა და ირგვლივ ყველასა და ყველაფერს ანადგურებდა.

ა. მიქაბერიძე.

(შემდეგი იქნება).

5

ბუნებრივი შერჩევის კანონი.

ისაც თვალყური უდევნებია ცხოველების ცხოვრებისათვის, ის უეჭველად შენიშნავდა, რომ ყველა ცხოველს ბევრი მტერი ჰყავს; ყოველ ფეხის გადადგაზე შეიძლება მტერს წააწყდეს, ამიტომ თავი ყოველთვის ფრთხილად უნდა ეჭიროს, რომ მისი საკბილო არ გახდეს, მაგრამ მარტო სიფრთხილე საკმაო არაა: საჭიროა სხვა-და-სხვა საშუალება მტერთან საბრძოლველად და თავის დასაცველად.

ცხოველებს მრავალნაირი ამგვარი საშუალება აქვთ, ზოგი ცხოველი დაინახავს თუ არა მტერს, გაიქცევა, ან გაფრინდება; ზოგს დამცველი იარაღი აქვს, ზოგნი იმ აზრით, რომ მტერს გადურჩნენ, თავს ისახიჩრებენ, ზოგნი ჯგუფად — გუნდ-გუნდად ცხოვრობენ და მით მტრისაგან თავს უზრუნველ ჰყოფენ; ზოგნი ბუნებით ისეთი ფერით არიან დაჯილდოვებულნი, რომელიც მათ ძნელ შესამჩნევად ხდის და მტრის თვალს არიდებს. ამგვარი მოვლენა მრავალის-უმრავალესია ბუნებაში.

ავილოთ მაგალ. ფერის მნიშვნელობა. შენიშნულია ვალი ცხოველი იღებს იმ ადგილის ფერს, სადაც ცხოვრობს.

რაც უფრო ახლო ეცნობი ამ მოვლენებს, და რაც უფრო მეტ მაგალითს უკვირდები, მით უფრო დაეინებით ეკითხვებით თქვენ თავს: როგორ მოხდა, რომ ცხოველმა იმ ადგილის და იმ საგნების ფერი მიიღო, რომელთა შორისაც სცხოვრობს; როგორ მოხდა რომ ზოგი ცხოველი სხეულის მოყვანილობითაც-კი იმ საგნებს დაემზავესა, რომელთა შორისაც თავის სიცოცხლეს ატარებს? რანაირად შეიგნო და შეისისხლხორცა პირუტყვმა ის სასტიკი მორჩილების წესი; რომელსაც ის ასე უსიტყვოდ მისდევს და რომელსაც არაფრის გულისთვის არ დაარღვევს?

აიღეთ მაგალ. ხელიკი. თუ ბალახებში ცხოვრობს, მწვინვა ბალახსავეთ, თუ კლდიან—ადგილს—რუხია, როგორც

კლდე. აიღეთ ის პეპლები, რომელთა სხეულის მოყვანილობა საშინლადა ჰგავს ხის ფოთოლს, ანუ პატარა ტოტს. ან ის, რომ ყველა ირემებს სწრაფი სირბილი შეუძლიანთ, ყველა კურდღელს მახვილი სმენა აქვს? ნუ თუ არ იბადება ხოლმე ისეთი ირემი, რომელსაც ჩქარი სირბილის უნარი არა აქვს, ნუ თუ ბალახში მცხოვრებ ხელიკს არ გამოუვა

ისეთი შეილი, რომელიც სხვა ფერისაა? ნუ თუ ფოთლის მზგავსს პეპელას არ გამოეჩეცება ისეთი პეპელა, რომელიც ფოთოლს არა ჰგავს?

როგორ არა! ეს ძალიან ხშირად მოხდება ხოლმე. მაშ თუ მოხდება, რა მიზეზია, რომ მინდვრად და ველად ჩვენ მხოლოდ მწვანე ხელიკსა ვხედავთ. რა მიზეზია, რომ ხის ბაღლინჯო უსათუოდ მწვანეა და სხ?..

ეს მოვლენა ადვილი ასახსნელია, თუ ჩვენ მოვიგონებთ კანონს, რომელსაც ბუნებრივი შერჩევა ჰქვია.

რაში მდგომარეობს ეს კანონი? როგორ მოქმედობს იგი?

ეს ჩვენ რომელიმე მაგალითით აებხნათ.

ფოთლის მზგავსი პეპელა.

ავიღოთ მაგალითისთვის ფო-

თლის მზგავსი პეპელა. წარმოიდგინეთ, რომ ამ პეპელამ დაჰყარა ასი კვერცხი. ამ კვერცხებიდან გამოიჩეცება, როგორც იცით, ჭიები: ჭიები გაიზდებიან, დაპარკდებიან, პარკებიდან კი პეპლები გამოვლენ.

აღბად ყველამ იცით, რომ საზოგადოდ შეილები მშობლებსა ჰგვანან და ზოგჯერ ეს მზგავსება პირდაპირ განსაკვივრებელია: „ესა და ეს პირწაეარდნილი დედა ან მამააო,“ ამბობენ ხოლმე მაშინ. ამ მოვლენას მემკვიდრეობას ეძახიან. მაგრამ რაც უნდა დიდი იყოს მზგავსება შეილს და მშობლებს შორის, მაინც შეილი რითიმე უთუოდ განირჩევა დედ-მამისაგან, ისეთი თვისება დაჰყვება ხოლმე, რომლის მზგავსს მშობლებში ვერ ვხედავთ. ხშირად ერთისა და იმავე მშობლე-

ბის შეილება არა ჰგვანან ერთმანეთს. ერთი სიტყვით ორგანიულ სიცოცხლის განვითარებაში მოქმედობს ორი კანონი, ერთი მეორეს მოპირდაპირე; ერთი კანონის მოქმედება იმაში გამოიხატება, რომ ორგანიზმთა ბუნებაში ჩანერგილია შეილება ისაგან მშობლების დამზგავსების მისწრაფება; მეორე კანონი ამ მისწრაფებას პირდაპირ ეწინააღმდეგება: იმისი როლი ორგანიზმთა ცხოვრებაში სულ სხვაა: თუ მემკვიდრეობის კანონს ერთგვარობა, მზგავსება შეაქვს მშობლებსა და შეილებს შორის, წინააღმდეგი კანონი, პირიქით. მიილტვის იმისკენ, რომ რაც შეიძლება მეტი განსხვავება დაბადოს იმათ შორის, მინიჭოს შეილებს თავისებური, მშობლებისაგან განმასხვავებელი, თვისებები.

ამნაირად, ყველა შეილები ჩვენი პეპლისა, მემკვიდრეობითი კანონის ძალით, დაემზგავსებიან თავიანთ დედას, ესე იგი, ისინიც ფოთლის მზგავსნი იქნებიან, მაგრამ განსხვავებაც იქნება მათ შორის. ადვილად წარმოსადგენია, რომ ზოგი პეპელა უფრო დაემზგავსება ხის ფოთოლს, სხვებიც რასაკვირველია ფოთლის მზგავსნი იქნებიან, მაგრამ იმდენად არა. რომელი მათგანი იქნება უფრო უზრუნველ-ყოფილი მტრისაგან? რასაკვირველია, ისინი რომლებიც ემზგავსება ხის ფოთოლთან უფრო თვალსაჩინო იქნება. მტერი-კი პეპელებს ბევრი ჰყავს. რომელი ჩაუვარდება მტერს ხელში? აშკარაა, ის, რომელიც ნაკლებ ათაჰგავს ფოთოლს, რადგან უფრო ადვილი დასანახავია.

ამ გვარად პეპელები, რომელნიც საჭმალად არა ჰგვანან ფოთლებს, დაილუპებიან და ჩამომავლობასაც ვერ დასტოვებენ ისინი-კი, რომელნიც ფოთოლს საჭმალად ჰგვანან, დიდხანსაც იცოცხლებენ და ჩამომავლობასაც დასტოვებენ. მაშასადამე, ჩამომავლობას დასტოვებენ ის პეპელები, რომელნიც ფოთოლს ძალიან ჰგვანან. მემკვიდრეობითი კანონის ძალით ეს ჩამომავლობა თავის წინაპარს დაემზგავსება, ესე იგი იმათი მზგავსება ფოთლისადმი უფრო დიდი იქნება. ახალი ჩამომავ-

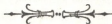

ლობაც ხომ ყველა ვერ გაიზდება, დაიღუპება, რადგან თოღს ნაკლებად ჰგავს. იცოცხლებენ, ჩამომავლობასაც დასაოვებენ და უფრო ბედნიერნი იქნებიან ისინი, რომელნიც ფოთოღს უფრო ჰგვანან. ასეთი შერჩევა განმეორდება ხოლმე თვითოეულ თაობაში და ბრძოლაში გამარჯვებული უკეთესად შეიარაღებულნი გამოვლენ, ესე იგი ისინი, რომელნიც უფრო წააგვანან ფოთოღს, ამ გზით ამ ჯიშის პეპლის ყოველი თაობა ნელ-ნელა. მაგრამ შეუჩერებლად, თანდათან აუმჯობესებს და აწვითარებს თავის დაცვას, იგი უფრო და უფრო ემზავსება ფოთოღს.

სწორედ ამნაირად მიმდინარეობს სხვა ცხოველების სიცოცხლეც; რომელიმე სასარგებლო თვისება, ბუნებრივი შერჩევის კანონის ძალით, თანდათან უვითარდებათ.

ყველა ის ცხოველები, რომლებსაც თვის დასაცავი იარაღი ან სრულიად არ მოეპოვებათ, ან საკმაოდ არა აქვთ განვითარებული, იღუპებიან მტრებისგან და ვერცა მრავლდებიან, რადგანაც შთამომავლობას ვერა სტავენენ ისინი-კი, რომელთაც დამცველი იარაღები განვითარებული აქვთ, და მაშასადამე საკმაოდ არიან შეგუებულნი იმ ადგილს, სადაც ცხოვრობენ, შედარებით ადვილად აღწევენ თავს ათასგვარ ზიფათს, შთამომავლობასაც სტოვენენ და მემკვიდრეობითაც გადასცემენ ხოლმე ყველა იმ სასარგებლო თვისებებს, რომლის წყალობით იმათ სიცოცხლე შეინარჩუნეს. ზიფათი-კი ყოველი ცხოველის ცხოვრების გზაზე ბლომად მოიპოვება.

გ. ანთელიძე.

გასართობი

გამოცანები.

(ძველი ხელნაწერიდან ამოღებული გიორგი მიქელაძის-მიერ).

1

დედასა შვილი წაართვეს, ნორჩი, ახალი შობილი;
სხვათა გაზარდეს ძიძათა, სხვათა ნაყოფთა შობილი;
სად მიიყვანეს, იქ დახვდა—იყო მისივე შობილი.

2

ერთი რამ არის ისეთი, დიდი არის და ხმიანი:
ზოგჯერ ვინატრით მოსვლასა, ზოგჯერ უქნია ზიანი;
ხელში ვერაფერს დაიჭერს—წინაც დაუხვდეს ხმლიანი.

შ ა რ ა ლ ა

(წარმოდგენილი პ. ნიორაძისაგან).

მიწის მუშის იარაღსა
ბოლო ასო არა აქვსო,
და მეორეს, თუ-კი დავთვლით,
ორთავ ხელით თან დავვაქსო,
საერთოთ ქვეყნის ამბები
მას გადააქვს ვადმოაქვსო.

1912 წ. 80-12 №-ში მოთავსებულ შარადის აღსნა:

უ ა ლ ი ო ნ ი.

თბილისის
საბავშვო
საგონებო

რ ე ბ უ ს ი.

”

”

’

მ
ბ

3”
ს
ჭ

’
ნ
ნ

”

ც

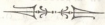
ა
ბ
გ

”

დ

შინაარსი

1912 წ. ჟურნალ „ნაკადულისა“.

ლ ე ქ ს ე ბ ი:

ა კ ა კ ი

მილოცვა იხ. № 1

კ. აბაშიძისპირელი

დუმილი „ № 1

სიმღერა გამოსალმებისა „ № 9

დ. თურდოსპირელი

ასე მოსთქვამდა ბულბული „ № 2

ვიშ, ბუნებავ, რა კარგი ხარ! „ № 8

შემოდგომის სურათი „ № 10

ს. ფაშალიშვილი

ქრისტე აღსდგა „ № 3

ნაკადული „ № 5

მიმქრალი

ოპ, მეც ვიყო ნეტა სიო. „ № 3

ბუნებას „ № 4

გ. ქუჩიშვილი

ი. ს. გოგებაშვილის ხსოვნას. „ № 6

* * ლექსი. „ № 7

პროფესორ ხახანაშვილის ხსოვნას „ № 8

მამა და შვილი „ № 10

ვაჟა-ფშაველა.
 სტვირი. იბ. № 6

ქ. დგებუაძე.
 ი. ს. გოგებაშვილის ხსოვნას „ № 7

ხუციშვილი
 შემოდგომა „ № 9

ა. შანშიაშვილი
 ქაჯი (თარგმ.) „ № 10

ახოსპირელი
 მოკვდა ჩიტი. „ № 11

ი. სიხარულიძე
 განთიადი „ № 11

ი. მკედელიშვილი
 ქრისტე სოფელს ევლინება „ № 12

ნ. ჩხიკვაძე
 ობოლი ჩიტი „ № 12

ქ ო თ ს რ ო ბ ე ბ ი :

ნინო ნაკაშიძე
 არ გვიკადრა „ № 1

„ (დასასრული). „ № 2

მ. კლიშიაშვილი
 მზიარული შობა, — მოგონება გიმნაზიელისა, — აღ.

ზარინისა (თარგმ.) „ № 1

„ (შემდეგი) „ № 2

„ (შემდეგი)	ნბ. № 3
„ (დასასრული)	„ № 4
ტყვეობაში (თარგმ.)	„ № 11

აღ. მითაიშვილი

რძე—ლ. ნ. ტოლსტოისა (თარგმ.)	„ № 2
--	-------

ჩ ი ტ ო

დედა.	„ № 2
---------------	-------

ვ. მალაქიაშვილი

ბედნიერი დღე	„ № 3
ობლები	„ № 5
კეკელოს თავგადასავალი.	„ № 6
„ „ (დასასრული)	„ № 7

ვაჟა-ფშაველა

კლდე სალი	„ № 3
ორავულის ცხოვრება	„ № 4
ტყე ტიროდა	„ № 12

გ. ქუჩიშვილი.

ორი სურათი	„ № 3
მთის ხმა	„ № 6
ბრმა შემუსიკე	„ № 8
ფოთლები	„ № 11

ვანო საათაშვილი

პანდორას კიდობანი —ძველი ბერძნული არაკი (თარგმანი)	„ № 3
---	-------

თამარ კარბელაშვილი

კანდელზე (თარგმანი)	„ № 4
როგორ სტიროდა ცხენი (თარგმ.).	„ № 8

ირ. ვედოშვილი

ჩვენი ვარდი	ნბ. № 5
ქაჯის ბაწარი	„ № 9
ნადირობა	„ № 10
ალი	„ № 11
საკვლეველი (საშობაო მოთხრობა).	„ № 12

ელ. ანტონოვსკი

ბედის წინააღმდეგ, ნ. დე-მონტეფერატოსი (თარგმ.)	„ № 5
ზაფხულში (თარგმ.)	„ № 8
თეთრი მონა—ხირიაკოვისა (თარგმ.)	„ № 10
„ის“ მოთხრ. მამინ—სიბირიაკისა (თარგმ.)	„ № 11

თამარ ლომაური

ვარდების სამეფო (თარგმ.)	„ № 5
„ „ (დასასრული)	„ № 6

ვ. ჯაბადარი

საბრალო მოხუცი (ფრანგულით)	„ № 6
--------------------------------------	-------

ტ—ი.

ლაჟვარდ პეპელას ბედნიერება (თარგმ.)	„ № 7
---	-------

მიხ. ბოკორიშვილი

ლოცვა—მოთხრ. ეულავსკისა (თარგმ.)	„ № 9
--	-------

ელ. ელიავა

არჩილი და მისი მეგობრები	„ № 12
------------------------------------	--------

ვ. თამროშვილი

ვოგილა ბიჭი.	„ № 10
----------------------	--------

ელა კ—სა

ახტალა (ლეგენდა) იხ. № 11

ან. ივანიშვილი

ბეთხოვენის სიკვდილი (თავისუფ. თარგმ.) № 10

დ. აბელიშვილი

ზღვა (თარგმ. ევალდიდან) № 12

ნ ი ე ს ე ბ ი:

გ. ლ—ი

ლადოს ოინები—ჰ-მოკმ. (რუსულ. გადმოკეთ.) № 7

დ. დგებუაძე

ბოლოს სინანული გვიანია, ჰ-მოკმ. № 8

„ „ (დასასრული) № 9

ო კ ა ვ - ა რ ა კ ე ბ ი:

ალ. შირიანაშვილი

უვნებელი მარგილი № 1

ბრძენი. № 4

ანდერძი № 5

მეშამულე № 10

ნ ე კ რ ო ლ ო კ ა ე ბ ი:

ნაკოლოზ ბესარიონის ძე ლოლობერიძე № 1

ა. გ.

გაბრიელ სუნდუკიანცი № 5

ნინო ნაკაშიძე

იაკობ გოგებაშვილის გარდაცვალების გამო № 6

ი. ირემაშვილი

იაკობ გოგებაშვილი. იხ № 7

X

იპონიის მეფის მუკუ-ხიტოს გარდაცვალება № 7

ვანდეგილი

ალექსანდრე სოლომონის ძე ხახანაშვილი № 8

იტა ნაკაშიძე

ივანე შარაშიძის ხსოვნას. № 11

შ. ქ—ძე

არისტო ვასილის ძე ქუთათელაძის ხსოვნას № 12

გამოჩენილი ადამიანები და შესანიშნავი აბბები:
ალ. ხახ. ნაშვილი

შამია გურიელი და მისი პოეზია. № 1

ალ. შირიანაშვილი

მ. საფაროვ-აბაშიძის იუბილეს გამო. № 2

 დღესასწაულები სამამულიშვილო ომის გამო რუ-
 სეთში. № 9

ლეო ფონ-კრემერი

ალექსანდრე სერგეის ძე პუშკინი № 7

არბოელი

იაკობ სიმონის ძე გოგებაშვილი № 8

„ „ (დასასრული). № 9

გ. ა—ციხელი

იშვიათი ნიკის ბავშვი № 9

ნ ა რ ე ვ ი

ახალი ისტორიული საბუთი იესო ქრისტეს ჯვარ- ცმისა.	..	№ 1
წითელ კანიანის ქანდაკება ამერიკ. ში შ. კ—ისა	..	№ 1
ამერიკის გემის „ტიტანიკის“ დაღუპვა	№ 4
ჰიგიენა და მედიცინა ნ.—ისა.	№ 3

ისტორიული წერილები:

მღვ. პ. კარბელაშვილი

ერეკლე მეფე (ისტორ. მიმოხილვა).	№ 2
---	----	-----

მ. ჯანაშვილი

ქართული მწერლობა (მოკლე მიმოხილვა)	№ 3
„ (დასასრული)	№ 4
საქართველო (რწმენანი და ჩვეულებანი).	№ 10
„ (გაგრძელება)	№ 11
„ (გაგრძელება)	№ 12

ლ. მიქაბერიძე

ტროადის ომი (მითალოგია).	№ 3
„ (გაგრძელება)	№ 9
„ (გაგრძელება)	№ 10
„ (გაგრძელება)	ობ.	№ 1
„ (გაგრძელება)	№ 12

დ. ბურჭულაძე

ჩინეთი	№ 4
------------------	----	-----

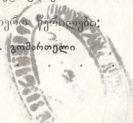
X

ომი ბალკანეთის ნახევარ კუნძულზე.	№ 10
--	----	------

სამეცნიერო წერილები:

ივ. ვოშარტელი

ასტრონომია	ობ.	№ 1
----------------------	-----	-----

„ (შემდეგი)	„ № 3
„ (შემდეგი)	„ № 4
„ (შემდეგი)	„ № 5
„ (დასასრული)	„ № 6

ივ. თ - ძე

საღებავების მაწარმოებელი ცხოველები	„ № 1
ელექტრონიანი თევზები	„ № 9

ვ. ბ.

ოინბაზ ჯამბაზები (თარგმ.)	„ № 5
-------------------------------------	-------

ნ. წუწუნავა

შავი ქვა (მარგანეცი)	„ № 6
„ „ (დასასრული)	„ № 7

მ. კლიშიაშვილი

მზის დაბნელება	„ № 8
--------------------------	-------

ლ - ი

ყინულის შთა (თარგმ.)	„ № 10
--------------------------------	--------

იტა ნაკაშიძე

აბრეშუმის ქია	„ № 11
„ „ (დასასრული)	„ № 12

ივ. კარბელაშვილი

1911 წლის მოკლე მიმოხილვა	„ № 1
-------------------------------------	-------

ყველა ნომერშია მოთავსებული შარადა, რებუსი, ანდაზა-
გამოცანები და სხვა.

